

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра управління фінансово-економічною безпекою і проектами

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему Система раннього виявлення та подолання фінансової кризи на підприємстві ТОВ «Онiкс»

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0738-уб
спеціальності 073 Менеджмент,
освітня програма Управління фінансово-
економічною безпекою

В.В. Кардаш

Керівник к.е.н., ст. викладач Северина С.В.

Науковий консультант к.е.н., доцент Бехтер Л.А.

Рецензент к.е.н., доцент Клименко С.Є.

Запоріжжя – 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра управління фінансово-економічною безпекою і проектами
Освітній рівень магістр
Спеціальність 073 Менеджмент, освітня програма Управління фінансово-економічною безпекою

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ О.В. Лепьохін
« ____ » _____ 2019 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Кардаш Валентину Васильовичу

1. Тема роботи: «Система раннього виявлення та подолання фінансової кризи на підприємстві ТОВ «Онiкс»»
керівник роботи: Северина Світлана Володимирівна, к.е.н., ст. викладач
затверджені наказом ЗНУ від 4 липня 2019 року № 1110-с.
2. Строк подання студентом роботи: 25 грудня 2019 року.
3. Вихідні дані до роботи: підручники, навчальні посібники, матеріали науково-практичних конференцій, фінансова звітність підприємства ТОВ «Онiкс».
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): розглянути сутність фінансової кризи підприємства її класифікацію та причини виникнення; з'ясувати функції, принципи та завдання антикризового управління на підприємстві; виявити зміст діагностики фінансової кризи підприємства; надати організаційно-економічну характеристику підприємству ТОВ «Онiкс»; здійснити аналіз основних фінансових показників діяльності; запропонувати підходи до розробки моделі антикризового управління на підприємстві; сформулювати пропозиції щодо удосконалення методики фінансової діагностики підприємства.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 14 рис., 20 табл. і 7 формул.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Северина С.В., ст. викладач	09.08.2019 р.	09.08.2019 р.
2	Северина С.В., ст. викладач	13.09.2019 р.	13.09.2019 р.
3	Северина С.В., ст. викладач	18.10.2019 р.	18.10.2019 р.

7. Дата видачі завдання: 05 липня 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	05.07.2019 р. – 09.07.2019 р.	виконано
2.	Виконання вступу	10.07.2019 р. – 08.08.2019 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	09.08.2019 р. – 12.09.2019 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	13.09.2019 р. – 17.10.2019 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	18.10.2019 р. – 28.11.2019 р.	виконано
6.	Формування висновків	29.11.2019 р. – 10.12.2019 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	11.12.2019 р. – 24.12.2019 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	25.12.2019 р.	виконано

Студент _____ В.В. Кардаш
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ С.В. Северина
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ С.В. Северина
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 100 с., 14 рис., 20 табл., 2 додатки, 70 джерел.

Об'єктом дослідження є процеси попередження та формування економічних заходів запобігання фінансової кризи на підприємстві ТОВ «Онікс».

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних та розробка науково-методичних положень і практичних рекомендацій щодо формування та запровадження на підприємствах системи раннього попередження та запобігання фінансової кризи.

Завдання: розглянути сутність фінансової кризи підприємства її класифікацію та причини виникнення; з'ясувати функції, принципи та завдання антикризового управління на підприємстві; виявити зміст діагностики фінансової кризи підприємства; надати організаційно-економічну характеристику підприємству ТОВ «Онікс»; здійснити аналіз основних фінансових показників діяльності; сформулювати пропозиції щодо удосконалення методики фінансової діагностики підприємства.

Методи досліджень: теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу, статистичні та графічні методи.

Одержані результати та їх новизна: вдосконалено методичний підхід до діагностики кризового стану підприємства, що дозволяє отримати об'єктивну та надійну оцінку фінансового стану та уможливило вибір обґрунтованих антикризових заходів.

Практичне значення одержаних результатів і висновків полягає у тому, що запропоновані розробки складатимуть методичну основу обґрунтованого управління діяльністю підприємств в мінливих умовах ринкового середовища.

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ, ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ,
ЛІКВІДНІСТЬ, ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ, ФІНАНСОВА КРИЗА.

SUMMARY

Qualifying work: 100 pp., 14 fig., 20 tab., 2 annex, 70 references.

The object of the study is the processes of prevention and formation of economic measures to prevent financial crisis in the enterprise LLC «Oniks».

The subject of the study covers theoretical provisions, scientific and methodological approaches and practical principles of assessing the financial state of the enterprise in the crisis management system.

The purpose of the qualification work is to substantiate theoretical and develop scientific and methodological provisions and practical recommendations for the formation and implementation of early warning and prevention of financial crisis in enterprises.

Task: to consider the essence of the financial crisis of the enterprise its classification and causes; to find out the functions, principles and tasks of crisis management in the enterprise; to identify the content of diagnostics of the financial crisis of the enterprise; to give organizational and economic characteristics to the enterprise of LLC «Oniks»; to analyze the main financial indicators of activity; to formulate proposals for improving the methodology of financial diagnostics of the enterprise.

Research methods. In order to achieve this goal, the methods of theoretical generalization, analysis and synthesis were used in the qualification work – to study the essence of the financial crisis of the enterprise, theoretical foundations of diagnostics; morphological decomposition – to define the concept of «crisis management»; systematic and integrated approach - to substantiate theoretical and methodological approach to conducting economic research of the enterprise; statistical and graphical – to analyze the status and trends of the dynamics of the results of the enterprise and to clarify the results of the study.

The results obtained and their novelty: the methodological approach to the crisis state of the enterprise is improved, which allows to obtain an objective and

reliable assessment of the financial condition and to allow the choice of sound anti-crisis measures.

The practical significance of the results and conclusions obtained is that the proposed developments will form a methodological basis for sound management of enterprises in the changing market environment.

ANTI-CRISIS MANAGEMENT, BUSINESS ACTIVITY, LIQUIDITY,
FINANCIAL SUSTAINABILITY, FINANCIAL CRISIS.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ РАННЬОГО ВИЯВЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	11
1.2 Сутність та основні ознаки фінансової кризи на підприємстві	11
1.2 Антикризове фінансове управління підприємством	21
1.3 Діагностика фінансової кризи на підприємстві	29
Висновки до розділу 1.....	38
2 ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ОНІКС»	40
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства	40
2.2 Аналіз майнового стану підприємства.....	47
2.3 Аналіз ліквідності, фінансової стійкості та ділової активності підприємства.....	53
2.4 Діагностика фінансової кризи підприємства	62
Висновки до розділу 2.....	66
3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РАННЬОГО ВИЯВЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «ОНІКС»	68
3.1 Розробка моделі антикризового управління на підприємстві.....	68
3.2 Удосконалення методики діагностики фінансової кризи на підприємстві	79
Висновки до розділу 3.....	88
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	94
ДОДАТКИ	101

ВСТУП

Сучасні умови функціонування суб'єктів господарювання характеризуються збільшенням кількості ризиків і загроз та/або посиленням їхнього впливу, що може призвести до кризи навіть успішно функціонуюче підприємство. Тому невід'ємною постійно діючою складовою процесу управління і зокрема антикризового управління є діагностування фінансово-економічного стану підприємства, спрямоване на своєчасне виявлення проблем, їхнє всебічне дослідження з метою прийняття оптимальних управлінських рішень щодо усунення відхилень від планових показників, а також подолання чи зниження впливу чинників, які зумовили такі відхилення.

Проблемам діагностування фінансового стану підприємства та виявлення симптомів кризи присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Загальновідомими є підходи до прогнозування банкрутства підприємств, зокрема таких зарубіжних вчених: Альтмана, Вайбеля, Беєрмана, Спрінгейта, Таффлера. Багато напрацювань у цьому напрямку зроблено вітчизняними науковцями. Зокрема, систему показників для експрес-діагностики та фундаментальної діагностики банкрутства підприємства запропоновано І. А. Бланком. Методичні засади діагностики та механізм розгортання кризи на підприємстві досліджено Л. О. Лігоненко. Види фінансової кризи та чинники, що їх зумовлюють, підходи до прогнозування банкрутства розкрито у працях О. О. Терещенка, О. І. Копилюка та А. М. Штангрета. Проблемам діагностування конкурентоспроможності підприємств, полікритеріальної діагностики результатів їхнього функціонування присвячено праці О. Є. Кузьміна, О. . Мельник. Однак питання діагностування фінансово-економічного стану вітчизняних підприємств з метою своєчасного виявлення ознак та фаз кризи і надалі залишаються актуальними у зв'язку з високим рівнем динамічності та

непрогнозованості зовнішнього середовища.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних та розробка науково-методичних положень і практичних рекомендацій щодо формування та запровадження на підприємствах системи раннього попередження та запобігання фінансової кризи.

Досягнення поставленої мети відбувалося за допомогою послідовного вирішення наступних завдань:

- розглянути сутність фінансової кризи підприємства її класифікацію та причини виникнення;
- з'ясувати функції, принципи та завдання антикризового управління на підприємстві;
- виявити зміст діагностики фінансової кризи підприємства;
- надати організаційно-економічну характеристику підприємству ТОВ «Онікс»;
- здійснити аналіз основних фінансових показників діяльності;
- запропонувати підходи до розробки моделі антикризового управління на підприємстві;
- сформулювати пропозиції щодо удосконалення методики фінансової діагностики підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси попередження та формування економічних заходів запобігання фінансової кризи на підприємстві ТОВ «Онікс».

Предмет дослідження охоплює теоретичні положення, науково-методичні підходи та практичні засади оцінювання фінансового стану підприємства у системі антикризового управління.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у кваліфікаційній роботі були використані методи теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу – для дослідження сутності фінансової кризи підприємства, теоретичних засад діагностики; морфологічної декомпозиції – для визначення поняття «антикризове управління»; системного і комплексного

підходу – для обґрунтування теоретико-методичного підходу до проведення економічного дослідження стану підприємства; статистичні та графічні – для аналізу стану і тенденцій динаміки результатів діяльності підприємства та унаочнення отриманих результатів дослідження.

Інформаційну базу для написання кваліфікаційної роботи становили підручники, навчальні посібники, матеріали науково-практичних конференцій, фінансова звітність підприємства ТОВ «Онікс».

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному: вдосконалено методичний підхід до діагностики кризового стану підприємства, що дозволяє отримати об'єктивну та надійну оцінку фінансового стану та уможливорює вибір обґрунтованих антикризових заходів.

Практичне значення одержаних результатів і висновків полягає у тому, що запропоновані розробки складатимуть методичну основу обґрунтованого управління діяльністю підприємств в мінливих умовах ринкового середовища. Реалізація методичного підходу до діагностики кризового стану підприємств дозволяє отримати об'єктивну та надійну оцінку його стадії, уможливорює вибір обґрунтованих антикризових заходів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження опубліковано у збірнику матеріалів XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях» (м. Запоріжжя, 7 листопада 2019 р.).

За результатами дослідження подано до друку статтю «Діагностика фінансової кризи підприємства в системі антикризового управління» у збірник наукових праць «Нова економіка».

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ РАННЬОГО ВИЯВЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

1.1 Сутність та основні ознаки фінансової кризи на підприємстві

Ускладнення умов господарювання під впливом дестабілізуючих факторів невизначеності зовнішнього середовища та загострення конкуренції на ринку спричинюють виникнення у функціонуванні суб'єктів господарювання кризових явищ різного характеру та генезису. Зовнішні впливи посилюються внаслідок недосконалості та недостатньої гнучкості менеджменту підприємств, погіршення відтворювальних процесів, недоліків в організації виробництва і мотивації праці, що спричинює виникнення кризових явищ і ситуацій на підприємстві. Оскільки поняття «криза» є багатограним та інтерпретується в науковій літературі по-різному, доцільним є аналіз підходів щодо уточнення її сутності, своєчасного розпізнавання та попередження.

На сьогодні серед фахівців немає єдиного підходу як щодо тлумачення сутності кризи, так і щодо змісту антикризового управління. Зазвичай термін «криза» розуміється як скрутне, важке становище. Але це лише одне з його значень.

Даний термін походить від грецького *krisis* – різкий перелом, період загострення протиріч, тяжкий перехідний стан, крайня точка падіння, гостра нестача, невідповідність. Виходячи з етимології слово «криза» також тлумачиться, як «вирок, рішення з якого-небудь питання або в сумнівній ситуації» та «вихід, рішення конфлікту (наприклад, військового)» [21].

Криза порушує стійкість системи, при цьому радикальним чином її оновлюючи. Стабільний стан і криза можуть виступати постійними антагонізмами у розвитку будь-якої системи; при цьому очисна сила кризи потрібна системі не менше, ніж стабільне існування. Ці дві сторони (криза і

стабільність) не можуть існувати одна без одної, це свого роду закон єдності і боротьби протилежностей (оскільки без боротьби – немає й розвитку). Отже, кризу слід розглядати як переломний момент у розвитку системи, що дає простір новому витку економічних змін. Будь-яка соціально-економічна система (підприємство, галузь, економіка в цілому, суспільна формація тощо) має дві тенденції свого існування:

- функціонування, що спрямоване на підтримку і збереження функцій, що визначають цілісність соціально-економічної системи, її якісну визначеність та сутнісні характеристики;

- розвиток – придбання нової якості, що змінює стабільність та умови функціонування соціально-економічної системи. Факторами розвитку є підвищення продуктивності праці, зміна характеру виробництва, впровадження нової технології, посилення мотивації діяльності тощо.

Зв'язок функціонування і розвитку спричинює можливість і закономірність настання та подолання криз. Функціонування стримує розвиток і, в той же час, є його живильним середовищем; розвиток руйнує багато процесів функціонування, але створює умови для його більш стійкого здійснення [31]. Проте кризи не тільки відбивають протиріччя функціонування і розвитку, але можуть виникати й у самих процесах функціонування. Вони можуть бути не обов'язково руйнівними, перебігаючи з різним ступенем гостроти.

У сучасній літературі поняттям «криза на підприємстві» характеризують різні проблемні фактори у його діяльності: від простих перешкод у функціонуванні через організаційні негаразди до повної ліквідації підприємства.

На думку В. Подольської криза на рівні підприємства – форма порушення параметрів життєздатності підприємства, що проявляє себе протягом певного періоду, характеризується закономірністю та циклічністю виникнення на різних етапах життєвого циклу підприємства, обумовлюється накопиченням протиріч у межах господарської системи та в перебігу її

взаємодії із зовнішнім оточенням, має певні наслідки для можливостей його функціонування та розвитку [11].

3. Шершньова наводить таке визначення: «Криза – загальна універсальна фаза будь-якого циклу, період порушення рівноваги» [61].

Згідно з визначенням В. Василенка: «Криза – це крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі (організації), що загрожує її життєстійкості у навколишньому середовищі» [7].

Загалом, проведений аналіз існуючих тлумачень поняття «криза» свідчить про численні інтерпретації його визначення. З метою їх систематизації найбільш поширені підходи до визначення поняття «криза» стосовно суб'єктів господарювання узагальнено в табл. 1.1

Таблиця 1.1 – Підходи до поняття «криза на підприємстві»

Назва підходу	Визначення	Характеристика
1	2	3
Переломний момент	Криза – це різкий крутий перелом, складний перехідний стан, гострі проблеми будь з чим.	-результат буде позитивний чи негативний; -кризою може вважатися будь-яка нестандартна ситуація або зміни у функціонуванні підприємства.
Погіршення параметрів функціонування, реальність банкрутства, руйнівна сила	Кризою є ситуація значного погіршення одного, а частіше кількох, важливих параметрів функціонування підприємства, що цілком реально може призвести до банкрутства.	-раптова зміна з підвищувальної на знижувальну тенденцію; -застаріла концепція криз, яка базується на теорії кругообігу суспільного капіталу та неспроможності капіталізму і ринку забезпечити пропорційність відтворення.
Природне явище життєвого шляху підприємства, порушення рівноваги	Криза – це форма порушення параметрів життєздатності підприємства, яка проявляє себе протягом певного періоду, характеризується закономірністю та циклічністю виникнення на різних етапах життєвого циклу підприємства, обумовлюється накопиченням протиріч у межах господарської системи та перебігу її взаємодії з зовнішнім оточенням.	-визначається циклічність розвитку підприємства та появи закономірних порушень, які можуть призвести до подальшого розквіту діяльності підприємства або занепаду; -відхилення фактичних показників від запланованих не завжди проявляється, але при цьому порушується рівновага.

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
Потенціал змін	Криза як нагромадження в організації чи її частині потенційних факторів, здатних перервати поточні й майбутні операції підприємства, стосуючись індивідів і співтовариства.	- модель розвитку підприємства через послідовність кризових точок.
Факторний вплив	Криза – наслідок змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі.	- крайнє загострення внутрішньовиробничих і соціально-економічних відносин, а також відносин з зовнішньоекономічним середовищем
Комплексний підхід	Криза – переломний період у діяльності підприємства, що характеризується відхиленнями фактичних показників діяльності підприємства від тих, котрі необхідні для його успішного розвитку внаслідок змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі функціонування.	- результат позитивний чи негативний; - враховується відхилення фактичних показників від запланованих, нормативних та фактичних.

У працях зарубіжних та вітчизняних науковців прослідковується двояке тлумачення феномену кризи на підприємстві – негативне та позитивне. Коли йдеться про кризу як негативне явище, що має місце на підприємстві, то акцентується на її руйнівному впливі і загрозі банкрутства [11, 15, 66, 70].

Позитивне розуміння кризи як об'єктивного процесу асоціюється із розвитком суб'єкта господарювання як системи. Звідси випливає, що криза підприємства є переломним моментом у послідовності процесів, подій та дій, що призводить до оптимізації системи або до її знищення у разі неспроможності менеджменту адаптуватися до нових умов та розвиватися.

Узагальнюючи сучасні погляди вчених-економістів щодо визначення поняття «криза», можна виділити три підходи:

1. Криза як випадкове явище, що виникає в результаті несприятливих (деформаційних, деструктивних, дестабілізаційних тощо) факторів (обставин, причин тощо). Як правило, до такої думки схильні практики, оскільки вони займаються «живою» справою і безпосередньо зіштовхуються з кризовими

явищами.

2. Криза не лише як випадкове, а й закономірне явище – залежно від співвідношення сил (швидкості, потужності та ін.), явищ (процесів, дій та ін.). Все залежить від обставин та врахування логіки життєдіяльності системи. Цієї точки зору дотримуються переважно ті, хто вивчає кризові явища на макрорівні. Вони розглядають одну «велику» кризу як сукупність численних дрібних кризових проявів. У такій ситуації провідну роль може відігравати поодинокий випадок, що накладає певний відбиток на детермінізм.

3. Криза як закономірне явище (цієї самої точки зору дотримуємося і ми): відповідно до хвилеподібного характеру розвитку економіки після прогресу відбувається регрес. Тому криза розглядається як об'єктивна реальність у діяльності підприємства і, що важливо, вона піддається управлінню. Особливістю цього підходу є можливість прогнозування кризових явищ і розробка дієвого механізму нейтралізації їх негативної дії, а також «включення» до масиву антикризових заходів, що в майбутньому будуть попереджувати розвиток кризи на підприємстві [26]

Отже, узагальнюючи існуючі на сьогодні в економічній літературі трактування та враховуючи сучасні економічні умови в Україні, визначаємо кризу підприємства як безпосередню загрозу його функціонуванню, що може проявлятися у фінансовому, організаційному та інших аспектах його діяльності.

Фінансова криза підприємства є однією з найбільш серйозних форм порушення його фінансової рівноваги, що відображає циклічно виникаючі впродовж його життєвого циклу під впливом різноманітних чинників суперечності між фактичним станом його фінансового потенціалу і необхідним об'ємом фінансових потреб, несе найбільш небезпечні потенційні загрози його функціонуванню [10].

На мікрорівні, в межах теорії криз, проблеми фінансової кризи в діяльності окремих господарюючих суб'єктів почали розглядатися лише в

останні десятиліття. У табл. 1.2 представлені погляди різних науковців відносно трактування сутності «фінансова криза».

Таблиця 1.2 – Погляди різних авторів на визначення поняття «фінансова криза»

Автори	Визначений поняття «фінансова криза»
І. А. Бланк [6]	Фінансова криза підприємства являє собою одну з найбільш серйозних форм порушення його фінансової рівноваги, що відображає протиріччя між фактичним станом його фінансового потенціалу і необхідним обсягом фінансових потреб, що циклічно виникають протягом його життєвого циклу під впливом різноманітних факторів, і яка несе найбільш небезпечні потенційні загрози його функціонуванню
О. О. Терещенко [53]	Фінансова криза – це фаза розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей впливу його керівництва на фінансові відносини, що виникають на цьому підприємстві. Фінансова криза ідентифікується як загроза неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльність у неприбутковій зоні або відсутність у цього підприємства потенціалу для успішного функціонування
А. М. Поддєрьогін [10]	З позиції фінансового менеджменту кризовий стан підприємства полягає в його неспроможності здійснювати фінансове забезпечення поточної виробничої діяльності
В. О. Василенко [7]	Фінансова криза – фаза розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей його впливу на фінансові відносини
Н. Я. Міхаліцька [32]	Фінансова криза – це виникнення стану лімітованої господарської діяльності підприємства й обмежених можливостей його впливу на власні фінансові відношення з непередбачуваними результатами, що загрожують подальшому розвитку та існуванню підприємства
О. С. Філімоненков [57]	Фінансова криза – це неспроможність підприємства здійснювати фінансове забезпечення власної поточної виробничо-фінансової діяльності
С. В. Кудлаєнко [26]	Фінансова криза на підприємстві – це загострення протиріч у соціально-економічній системі організації, що загрожує її життєстійкості та вимагає від неї якісно нових змін у фінансовій сфері

У процесі узагальнення існуючих думок щодо визначення сутності «фінансова криза» ми можемо сказати, що сьогодні не має єдиного підходу до визначення даної категорії. Перша група вчених-економістів (І. А. Бланк, О. О. Терещенко, В. О. Василенко) розглядають фінансову кризу як фазу розбалансованої діяльності суб'єкта економічної діяльності.

Друга група авторів розглядає фінансову кризу як неспроможність суб'єкта економічної діяльності здійснювати фінансове забезпечення своєї

діяльності.

Під фінансовою кризою розуміють фазу розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей впливу його керівництва на фінансові відносини. На практиці з кризою, як правило, ідентифікується загроза неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльність його в неприбутковій зоні або брак у фірми потенціалу для успішного функціонування. З позиції фінансового менеджменту кризовий стан підприємства полягає в його неспроможності здійснювати фінансове забезпечення поточної виробничої діяльності [22].

Кризові явища, що виникають, прогресують і трансформуються, неоднакові не тільки зі своїх причин і наслідків, але й за самою сутністю. Важливим елементом аналізу, оцінки та управління кризовими явищами є розроблення їх класифікатора – результату їх класифікації. Фінансову кризу підприємства можна класифікувати за певними ознаками (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Класифікація фінансової кризи підприємства [11]

Ознаки класифікації	Характеристика
1	2
За джерелами генерування:	-фінансова криза, що генерується внутрішніми чинниками. -фінансова криза, що генерується зовнішніми чинниками. -фінансова криза, що генерується як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками.
За масштабами охоплення:	-структурна фінансова криза, що викликана поступовим і тривалим наростанням диспропорцій в окремих параметрах фінансового потенціалу і характеризує невідповідність структурних пропорцій цих параметрів умовам фінансової діяльності, що змінилися, і вимогам фінансової безпеки підприємства; -системна фінансова криза, що охоплює всі основні напрями і форми фінансової діяльності і відображає суперечності всієї фінансової системи підприємства.
За структурними формами структурна фінансова криза:	-фінансова криза, що викликана неоптимальною структурою капіталу підприємства; -фінансова криза, що викликана неоптимальною структурою активів підприємства; -фінансова криза, що викликана незбалансованістю грошових потоків підприємства; -фінансова криза, що викликана не оптимальністю структури інших параметрів фінансової діяльності підприємства.

Продовження таблиці 1.3

1	2
За ступеню впливу на діяльність підприємства:	-легка фінансова криза. Як правило, до неї відносять одну з форм структурної фінансової кризи, що може бути швидко усунена на основі використання окремих внутрішніх механізмів антикризового фінансового управління; -глибока фінансова криза. До неї відносять, зазвичай, комплекс ряду форм структурної фінансової кризи, подолання якої вимагає повного використання всіх внутрішніх механізмів фінансової стабілізації, а у ряді випадків і окремих форм зовнішньої фінансової санації; -катастрофічна фінансова криза. Це один з найбільш небезпечних видів системної кризи, подолання якої вимагає активного пошуку переважно зовнішніх; -ефективних форм фінансового оздоровлення.
За періодом протікання:	-короткострокова фінансова криза. Така криза може бути усунена протягом декількох місяців (до одного кварталу); -середньострокова фінансова криза. Тривалість такої кризи складає період до одного року; -довгострокова фінансова криза. Така криза може тривати більш за один рік до повного її усунення.
За наслідками:	-фінансова криза, що призвела до відновлення фінансової діяльності в колишніх параметрах. Такі наслідки характеризують зазвичай короткострокову структурну фінансову кризу в легкій її формі, що викликана короткостроковими змінами кон'юнктури фінансового або товарного ринку; -фінансова криза, що призвела до оновлення фінансової діяльності на новій якійсній основі. Такі наслідки характерні переважно для системної кризи, що вирішується зазвичай за допомогою зовнішнього фінансового оздоровлення підприємства; -фінансова криза, що викликала банкрутство (ліквідацію) підприємства. Цей вид характеризує наслідки непереборної фінансової кризи підприємства.

На виникнення фінансової кризи на підприємстві впливає багато зовнішніх та внутрішніх факторів, основні з яких подані у табл. 1.1.

У цілому конкретних факторів, які зумовлюють збільшення ймовірності виникнення кризи на підприємстві, достатньо багато. Для кожного підприємства такий набір є індивідуальним, залежить від внутрішніх можливостей підприємства протидіяти факторам потенційної загрози. Система таких факторів не є статичною, вона змінюється в часі.

Фактори, які в минулому сприяли розвитку негативних тенденцій у тому чи іншому сегменті організаційно-виробничої сфери підприємства, та входженню траєкторії його розвитку в «кризову» сферу, можуть не бути

такими в поточному чи майбутньому періоді [3, 15].

Таблиця 1.1 – Фактори, що спричинюють фінансову кризу на підприємстві

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
-спад кон'юнктури в економіці в цілому	-низька якість менеджменту
-зменшення купівельної спроможності населення	-дефіцити в організаційній структурі
-значний рівень інфляції	-низький рівень кваліфікації персоналу
-нестабільність господарського та податкового законодавства	-недоліки у виробничій сфері
-нестабільність фінансових ринків	-прорахунки у галузі постачання
-посилення конкуренції в галузі	-низький рівень маркетингу та втрата ринків збуту продукції
-криза окремої галузі	-прорахунки в інвестиційній сфері
-сезонні коливання	-брак інновацій та раціоналізаторства
-посилення монополізму на ринку	-дефіцити у фінансуванні
-політична нестабільність у країні місцезнаходження підприємства або в країнах -постачальників сировини (споживачів продукції)	-відсутність або незадовільна робота служб контролінгу (планування, аналіз, інформаційне забезпечення, контроль
-конфлікти між засновниками (власниками)	

У період кризи найважливішою є проблема ефективності управління підприємством. Розвиток кризи може спричинити два варіанти кінцевого результату дій менеджменту: банкрутство або подолання кризи. Звичайно, що висока компетентність управлінців збільшує можливість позитивного впливу на розвиток окремих кризових процесів на підприємстві. Фази та етапи розвитку управління в умовах кризи такі: перша фаза – етапи шоку і відкочування, друга фаза – етапи адаптації і опанування ситуацією [39].

З точки зору антикризового менеджменту принциповим є розуміння кризи як динамічного процесу, який перебігає впродовж кількох стадій.

Виокремлюють принаймні чотири основні стадії кризи [5]:

– потенційна криза, коли відсутні достовірні її симптоми, стан, в якому постійно перебуває підприємство і дає точку відліку виникнення кризи.

– латентна (прихована) криза, для якої характерні приховані симптоми, наявність яких не піддається визначенню стандартними інструментами, але

лише із застосуванням спеціальних методик раннього розпізнавання, за допомогою яких можна ідентифікувати ознаки кризи і вжити попереджувальних заходів.

– гостра переборна криза, яка є відчутною на підприємстві, і потребує термінових рішень в умовах обмеженості часу. На даній стадії подолання кризи можливе за умови мобілізації усіх ресурсів, наявний потенціал яких поки-що достатній для цього.

– гостра нездоланна криза настає, якщо не вдалося подолати гостру переборну кризу і закінчується, як правило, банкрутством та ліквідацією підприємства.

Охарактеризована стадійність кризової ситуації об'єктивно вимагає гнучкої реакції на характер її прояву та перебігу, що забезпечується системою антикризового менеджменту. Таким чином, фінансова криза на підприємстві виникає як у результаті відхилень у функціонуванні основних бізнес-процесів (криза функціонування), так і в результаті неефективних організаційних процесів (криза розвитку).

Більшість науковців, які займаються проблематикою кризових явищ та управління ними виділяють чотири фази кризи на підприємстві (рис. 1.1).

У першій та другій фазах криза ще носить характер невизначеності і може бути класифікована як легка (м'яка). У цих фазах існує досить висока можливість керованості та попередження глибокого стану кризи. А тому необхідною умовою є використання превентивного антикризового управління з системою сповільнених антикризових заходів.

Для третьої і четвертої фаз кризи характерним є наближення до повної або часткової неплатоспроможності підприємства. Це виявляється у специфічній, нестандартній, навіть, інколи, екстремальній діяльності суб'єкта господарювання, що потребує негайних заходів щодо виходу з такої ситуації.

Саме така ситуація, на нашу думку, є об'єктом системного антикризового управління, метою (і результатом) якого є приведення підприємства до стану нормального функціонування.

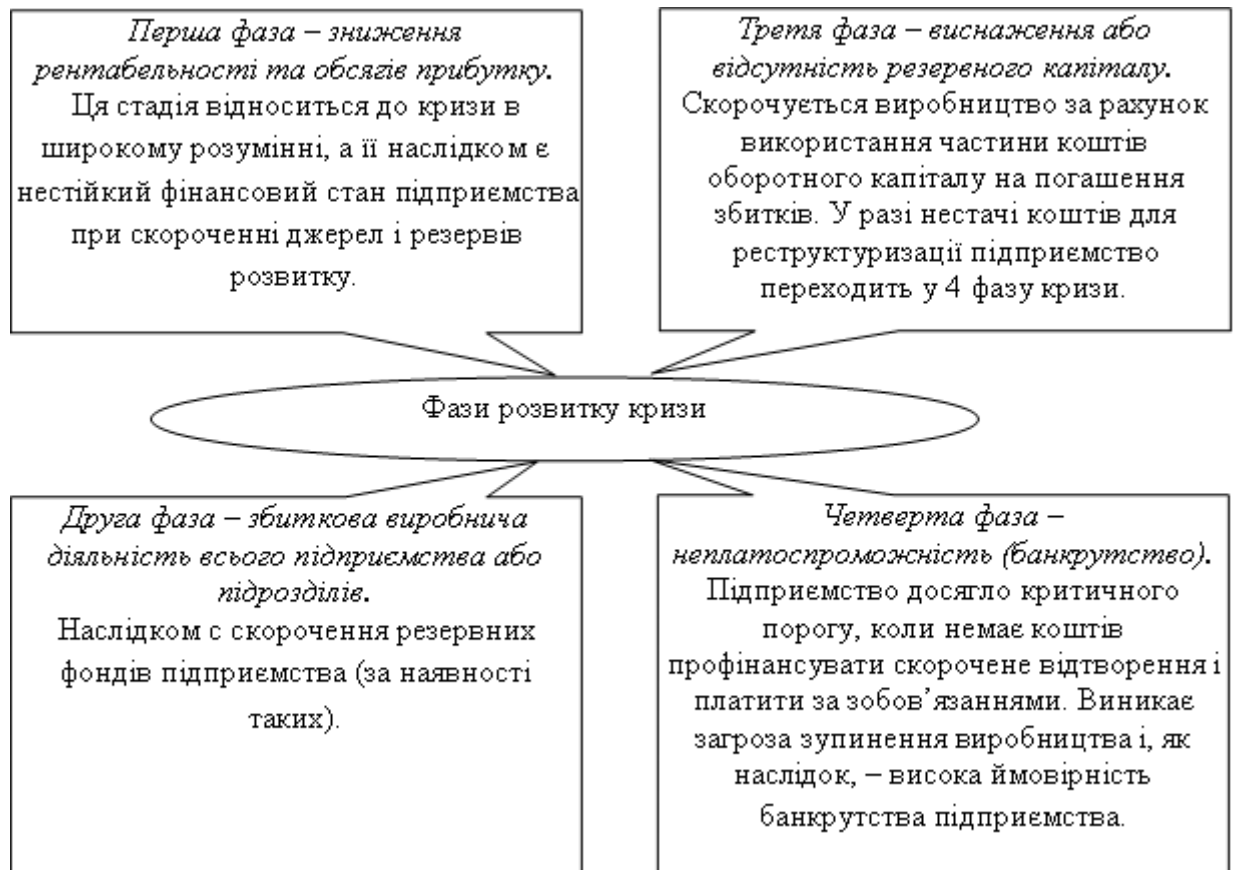

Рис. 1.1 – Основні ознаки фаз розвитку фінансової кризи [12]

Відповідно до наведених фаз розвитку кризи на підприємстві еволюціонувало і визначення змісту антикризового управління. Так, в умовах, коли кризи виникали несподівано, під антикризовим управлінням розуміли подолання несподіваної кризової ситуації. При цьому успіх у її ліквідації залежав від професіоналізму керівництва та стану або фази кризи.

1.2 Антикризове фінансове управління підприємством

Антикризове управління, в тому числі фінансове антикризове управління розглядають як складову загального менеджменту підприємства. Антикризове фінансове управління логічно розглядати як підсистему загальної системи управління суб'єктами економічної діяльності, головним

завданням якого є своєчасне діагностування передкризового фінансового стану суб'єктів економічної діяльності і прийняття необхідних превентивних заходів щодо попередження фінансової кризи. І. О. Школьник та В. М. Кремень визначають, що антикризове фінансове управління підприємством – це частина загальної фінансової стратегії підприємства та комплекс взаємозумовлених і взаємопов'язаних складових управлінського процесу, спрямованих на запобігання, попередження та подолання фінансових криз або усунення їх негативних наслідків для підприємства за допомогою використання всього потенціалу [58].

Як цілісну систему, яка складається з принципів, методів розробки й реалізації комплексу спеціальних управлінських рішень, спрямованих на попередження й подолання фінансових криз підприємства та мінімізацію їх негативних фінансових наслідків, розглядає антикризове фінансове управління професор І. А. Бланк

Специфіку антикризового фінансового управління характеризують двома тезами [6]:

– по-перше, – це комплекс профілактичних заходів, спрямованих на недопущення фінансової кризи: системний аналіз сильних та слабких сторін підприємства, оцінка ймовірності банкрутства, управління ризиками, упровадження системи запобіжних заходів, тощо.

– по-друге, – це система управління фінансами, спрямована на виведення підприємства з кризи, зокрема за допомогою санації чи реструктуризації суб'єкта господарювання.

Системність процесу антикризового фінансового управління вимагає взаємоузгодженості дій всіх учасників даного процесу, які повинні засновуватись на певних принципах при вирішенні завдань по досягненню головної мети – відновлення фінансової рівноваги та ринкової вартості підприємства. Вирішення основних завдань антикризового фінансового управління зводиться до наступного [8]:

– діагностики передкризового фінансового стану підприємства та

вживання превентивних заходів попередження фінансової кризи;

- подолання неплатоспроможності підприємства;
- проведення фінансової реструктуризації підприємства через оптимізацію структури капіталу, оборотних коштів і грошових потоків, що допоможе відновити фінансову стійкість підприємства;
- запобігання банкрутству в умовах глибокої системної кризи;
- оцінки заходів подолання негативних наслідків фінансової кризи та рівня втрат ринкової вартості підприємства порівняно з його до кризовим рівнем.

Антикризове фінансове управління підприємством реалізує свої завдання шляхом здійснення певних функцій, наведених на рис. 1.2.

Рис. 1.2 – Функції антикризового фінансового управління підприємством [19]

Вони поділяються на дві основні підгрупи, а саме: загальні функції антикризового фінансового управління і специфічні функції.

У групі специфічних функцій антикризового фінансового управління підприємством основними є [1]:

- діагностика симптомів кризи фінансового розвитку підприємства, яка передбачає формування системи основних індикаторів загрози виникнення фінансової кризи підприємства, здійснення діагностики таких показників-індикаторів, виявлення основних чинників зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування підприємства, що генерують загрози його фінансовим інтересам, комплексне оцінювання масштабів кризового фінансового розвитку підприємства;

- розробка загальної стратегії фінансового оздоровлення підприємства, в межах якої, виходячи з результатів комплексної оцінки масштабів кризового фінансового розвитку підприємства і прогнозу кризових чинників зовнішнього і внутрішнього фінансового середовища його функціонування, формується система цілей і цільових показників фінансового оздоровлення підприємства на довгостроковий період; визначаються пріоритетні завдання, що вирішуються в цій сфері в найближчій перспективі, і розробляється;

- політика дій підприємства для основних напрямів його фінансового оздоровлення;

- усунення неплатоспроможності підприємства, яке забезпечує створення системи найбільш невідкладних заходів щодо фінансового оздоровлення підприємства;

- відновлення фінансової стійкості підприємства, згідно з яким визначається цільова структура капіталу підприємства з урахуванням кризових чинників його розвитку;

- забезпечення фінансової рівноваги в процесі розвитку підприємства, тобто формування основних пропорцій його фінансового розвитку, найбільшою мірою відповідних вибраній антикризовій фінансовій стратегії і спрямованих на запобігання фінансовій кризі в майбутньому періоді.

Для ефективного проведення діагностики загрози банкрутства підприємства та впровадження механізмів його фінансової стабілізації антикризове фінансове управління підприємством повинне базуватися на визначених принципах та функціях його реалізації.

Принципи антикризового фінансового управління підприємством представлені на рис. 1.3.

Рис. 1.3 – Принципи антикризового фінансового управління [16]

Розглянемо зміст кожного з принципів антикризового фінансового принцип комплексності рішень, що ухвалюються, стверджує, що практично кожна фінансова криза має комплексний характер, тобто стосується функціонування різних підсистем підприємства, а отже, вимагає

комплексного характеру від сформованої системи антикризових фінансових заходів, що розробляються і реалізуються:

– принцип альтернативності дій передбачає наявність і розгляд максимально можливої кількості альтернативних проектів щодо нейтралізації окремої кризи;

– принцип адаптивності обумовлений необхідністю високого рівня гнучкості антикризового фінансового управління, його швидкої адаптації до тієї чи іншої форми кризи, змінними умовами зовнішнього та внутрішнього фінансового середовища;

– принцип пріоритетності використання внутрішніх ресурсів передбачає, що в процесі антикризового фінансового управління, особливо на ранніх стадіях діагностики фінансової кризи, підприємство повинне розраховувати переважно на внутрішні фінансові можливості її нейтралізації;

– принцип оптимальності зовнішньої санації визначає, що в процесі вибору форм зовнішньої санації і складу зовнішніх санаторів на стадії глибокої фінансової кризи слід виходити з системи певних критеріїв, яка розробляється в ході антикризового фінансового управління і має бути достатньою та необхідною для вчасного погашення кризи;

– принцип ефективності визначає необхідність зіставлення ефекту від антикризового фінансового управління з витратами на реалізацію його заходів та з наявними фінансовими ресурсами;

– принцип управління першими симптомами визначає, що ефективність антикризового фінансового управління залежить від своєчасного визначення перших симптомів кризи. Побачити перші прояви кризи, можливо при постійному моніторингу процесів, які протикають у середині підприємства та сигналів зовнішнього середовища;

– принцип введення інновації у діяльність підприємства передбачає, що ефективність антикризового фінансового управління залежить від інноваційних технологій, які повинні проваджуватися своєчасно на всіх підрозділах підприємства.

Фактично антикризове управління починається з моменту вибору місії підприємства, а надалі – в своєчасному розпізнанні сигналів, що свідчать про можливе погіршення стану фірми, її конкурентного статусу [15].

Визначивши мету, завдання та принципи антикризового фінансового управління необхідно побудувати сам процес антикризового управління, розподіливши його на етапи (рис. 1.1).

Рис. 1.1 – Основні етапи антикризового фінансового управління підприємством [1, 9]

Отже, системність підходу до визначення сутності антикризового управління вимагає розробки і реалізації його дієвого механізму. Під механізмом антикризового управління розуміємо систему цілеспрямованого впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства, що дозволяє попередити, подолати та знизити ймовірності виникнення фінансової кризи і одночасно утримувати фінансову стійкість та стабільний розвиток підприємства.

Реалізація механізму антикризового управління підприємства покликана стабілізувати процес діяльності суб'єкта господарювання, збільшити гнучкість, адаптивність та стійкість до змін зовнішнього середовища й дії негативних факторів, забезпечити більшу високу ефективність використання наявних фінансових ресурсів [17].

Складовими механізму антикризового управління являються принципи, мета і завдання, суб'єкти і об'єкт та етапи здійснення антикризового управління (рис. 1.5).

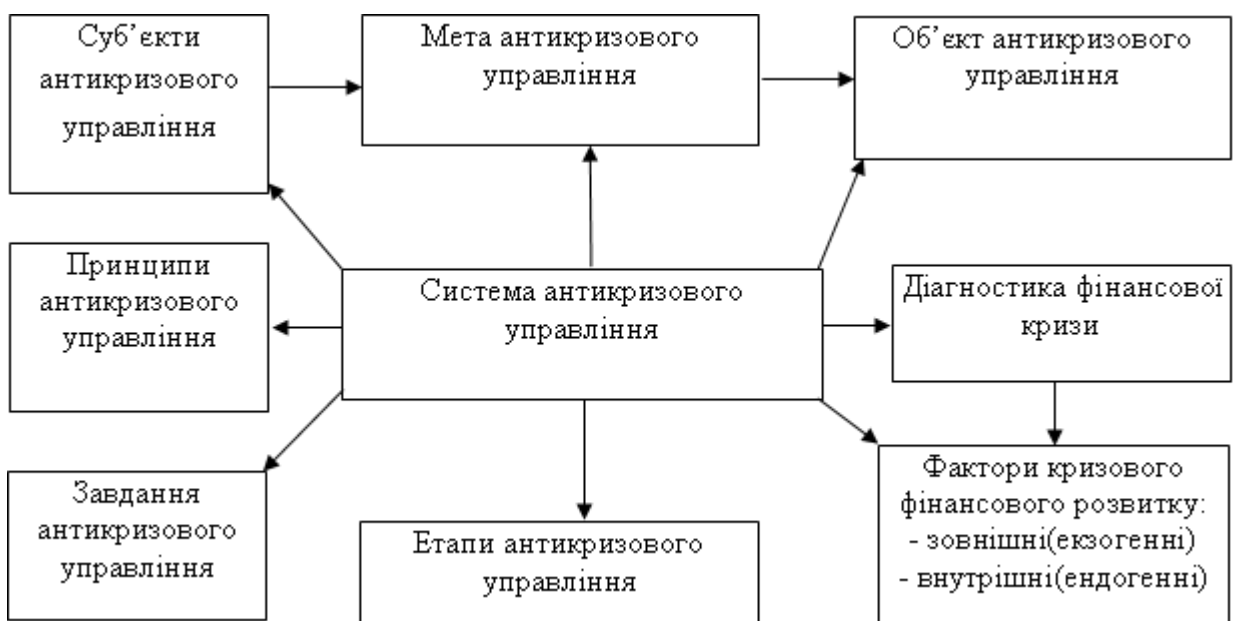

Рис. 1.5 – Складові механізму антикризового управління [23]

Об'єктом антикризового управління фінансами є сукупність усіх

фінансово-економічних ризиків, активи, капітал, фінансові потоки та вартість підприємства, яке перебуває у режимі антикризового управління.

Суб'єкти антикризового управління фінансами – фізичні чи юридичні особи, які за рішенням уповноважених органів (власників, суду, держави) здійснюють комплекс робіт з антикризового управління фінансами. До суб'єктів антикризового управління підприємством як керуючої підсистеми належать: власник підприємства, економіст-фінансист (фінансовий директор), функціональний антикризовий менеджер (співробітник підприємства), функціональний антикризовий менеджер (співробітник консалтингової служби), представник санатора, представник кредиторів, фахівці Агентства з питань банкрутства та інших державних органів.

Отже, система антикризового фінансового управління представляє собою комплекс взаємозалежних елементів, які реалізують управлінську діяльність на основі антикризового механізму управління за допомогою фахового персоналу, сучасних зв'язків між суб'єктами та об'єктами управління і зовнішнім середовищем.

Сучасне нестійке ринкове середовище формує об'єктивну необхідність розглядати антикризове управління як постійно діючу систему, пов'язану з управлінням фінансово-господарською діяльністю підприємства.

1.2 Діагностика фінансової кризи на підприємстві

Розпізнавання кризових явищ будується як на загальноприйнятих в управлінні показниках, так і на спеціалізованих, котрі потребують розробки і використання у майбутньому. Наприклад, зниження продуктивності праці чи ефективності виробництва не може не «сигналізувати» про можливість виникнення кризи. Воно може бути випадковим або епізодичним, але може свідчити і про тенденцію кризового розвитку. Існуюча система показників кризи на підприємстві не повною мірою зорієнтована на її завчасне

розпізнавання [20].

Проявами кризи є відхилення фактичних показників діяльності від запланованих, які не спричинюють істотних змін у функціонуванні та стані підприємства.

Методологія розпізнавання кризи найтісніше пов'язана з організацією цієї роботи, яка передбачає наявність фахівців з визначеними функціями їхньої діяльності, статус рекомендації їх рішень та взаємодію у системі управління. Проявами кризи є відхилення фактичних показників діяльності від запланованих, які не спричинюють істотних змін у функціонуванні та стані підприємства [20].

Керівництво підприємства вже на самому початку розвитку кризи повинно визначитися зі своїм підходом до неї. Розрізняють два основних типа сприймання кризи [18]:

1. Відношення до кризи, орієнтоване на збереженні докризового стану. Сприймання кризи негативне. Всі заходи будуть спрямовані на поновлення докризового стану.

2. Відношення до кризи, орієнтоване на оновлення. Сприймання позитивне. Криза сприймається як необхідність оновлення, звільнення від неправильних цілей, правил. Наголос робиться не на боротьбу, а на зміну структури, технології, культури організації в відповідності з новими вимогами.

Антикризове управління вважається ефективним, коли вдалося уникнути кризи.

Аналітичне забезпечення своєчасного прогнозування, виявлення та попередження кризи на підприємстві включає: аналіз ймовірності прояву кризи, причин її виникнення, очікуваних втрат від наслідків кризи, оцінку ресурсних можливостей запобігання кризі і, в кінцевому підсумку, вибір обґрунтованої антикризової стратегії підприємства [13].

Для проведення об'єктивного аналізу необхідно відповідне інформаційне забезпечення. Джерелами інформації для аналізу зовнішнього

середовища є публічна звітність та наукові публікації у спеціальних виданнях. Джерелами інформації для управлінського аналізу та діагностики фінансового стану є дані бухгалтерського обліку і звітності підприємства, матеріали виробничого та управлінського обліку. У процесі комплексного аналізу використовуються не лише дані звітної інформації, але і техніко-економічна, маркетингова, прогнозно-фінансова інформація, статистичні матеріали, результати аудиту [2].

Джерела необхідної інформації для визначення ймовірності настання кризи на підприємстві узагальнено у табл. 1.5.

Таблиця 1.5 – Джерела інформації для визначення ймовірності настання кризи на підприємстві [37]

Напрями дослідження ймовірності настання кризи	Джерела інформації	Показники та параметри діяльності, що аналізуються
1	2	3
Склад і структура продукції підприємства	Бізнес-план, господарські контракти, дані бухгалтерського обліку, план маркетингу	Ринки збуту, ціни, покупці, асортимент продукції, динаміка обсягів реалізації
Конкурентоспроможність продукції	Бізнес-план, статистичні матеріали, галузеві дані, акти реклаमाцій, стандарти якості, контракти на експорт продукції	Ринкові ціни, динаміка обсягів продукції на експорт, кількість рекламацій на продукцію, кількість угод
Наявність Виробничих ресурсів	Форми бухгалтерської звітності, статистичні форми з кадрів, технологічна документація, план матеріально-технічного забезпечення, звіти про використання матеріалів, контракти на реалізацію продукції	Структура активів підприємства, рух грошових коштів, структура заборгованості, структура працівників, розмір ФОП, вартість використаних матеріалів, оборотність оборотних активів, дохід від продажів
Фінансові результати діяльності	Матеріали бухгалтерського обліку, фінансовий план підприємства, форми фінансової звітності	Структура витрат, витрати на 1 грн виробленої продукції, структура доходів, прибуток
Фінансовий стан підприємства	Бухгалтерська звітність, кредитні договори, прогнозна фінансова інформація, форми фінансової звітності	Власний та позичковий капітал, структура кредиторської заборгованості, структура капіталу, дохід, прибуток і збиток
Ефективність управління фінансовими ресурсами	Установчі документи, штатний розпис, форми бухгалтерської та фінансової звітності	Структура власного капіталу, розподіл дивідендів, дебіторська і кредиторська заборгованість, грошові потоки

Продовження таблиці 1.5

1	2	3
Якість менеджменту та ефективність управління	Договори про співпрацю між кредиторами і дебіторами, акти перевірок, форми бухгалтерської звітності, інформація відділу кадрів	Прострочена дебіторська та кредиторська заборгованість, розподіл грошових потоків, плинність кадрів (менеджерів), санкції, частка негрошових надходжень до виручки, рівень кваліфікації працівників
Аналіз фінансової діяльності і прогноз зміни параметрів фінансового стану	Бухгалтерська звітність, облікова політика, дані синтетичного і аналітичного обліку про дебіторів і кредиторів, доходи та витрати, аудиторські висновки, прогнозна фінансова інформація (бізнес-план)	Склад майна і капіталу, непокриті збитки, величина дебіторської та кредиторської заборгованості, прибуток, збиток від продаж, приплив і відтік грошових коштів, зміна капіталу

Використання наведених матеріалів дозволяє встановити причини кризи, обґрунтувати управлінські рішення щодо мінімізації їх негативного впливу на результати діяльності підприємства.

Результативність проведення комплексного аналізу залежить від якості, повноти та достовірності інформації, яка використовується для діагностики.

Для оцінки кризових симптомів застосовується діагностика. Діагностика фінансової кризи – це система цільового фінансового аналізу, спрямованого на виявлення можливих тенденцій і негативних наслідків кризового розвитку підприємства. Залежно від цілей і методів, діагностика фінансової кризи поділяється на: систему експрес – діагностики та систему фундаментальної діагностики фінансової кризи [27].

Експрес-діагностика фінансової кризи характеризує систему регулярної оцінки кризових параметрів фінансового розвитку підприємства, яка здійснюється на базі даних його фінансового обліку за стандартними алгоритмами аналізу. Основною метою експрес-діагностики фінансової кризи є раннє виявлення ознак кризового розвитку підприємства і попередня оцінка масштабів його кризового стану [51].

Характерними особливостями експрес діагностики фінансової кризи на підприємстві є:

- швидкість та простота здійснення; обмеженість інформаційної бази

дослідження;

– можливість раннього виявлення кризових ситуацій на підприємстві та їх прогнозування;

– ймовірність отриманих результатів.

Експрес-діагностика стану діяльності підприємства здійснюється за основними показниками на основі річної фінансової звітності та оперативних даних.

Насамперед необхідно встановити мету, цілі та завдання експрес-діагностики внутрішніх криз на підприємстві. Цілями експрес-діагностики внутрішніх криз на підприємстві можуть бути: попередження виникнення кризи підприємства, ідентифікація типів існуючої кризи, визначення масштабів та стадії її розвитку. Наступним етапом є конкретизація об'єктів дослідження. Об'єктами експрес-діагностики внутрішніх криз на підприємстві може бути саме підприємство (у такому випадку йдеться про загальну (системну) кризу), або його окремі підсистеми, наприклад, вид діяльності, підрозділ чи окрема операція (локальна (несистемна) криза). З огляду на вищезазначене, виникає необхідність формування комплексної типології внутрішніх криз на підприємстві. Уточнивши об'єкти, необхідно обрати методи здійснення експрес-діагностики внутрішніх криз на підприємстві. Серед значної кількості існуючих методів підприємство має обрати саме ті, які є найбільш прийнятними з огляду на мету, завдання, об'єкт експрес-діагностики, ресурсний потенціал (інформаційний, технічний, фінансовий, часовий), кваліфікованість суб'єктів експрес-діагностики, сферу діяльності тощо [62].

Одним із найважливіших етапів експрес-діагностики внутрішніх криз на підприємстві є виокремлення переліку репрезентативних показників і здійснення їх розрахунку. Оскільки експрес-діагностика характеризується швидкістю і поточністю здійснення, то показники мають виокремлюватися з урахуванням можливості їх негайного розрахунку (наприклад, кількість коштів на рахунку, наявність запасів та складах тощо).

Згідно із принципом оптимізування кількості індикаторів [16] необхідний їх перелік має якнайповніше відображати стан справ на підприємстві та не бути занадто громіздким.

Встановлення «діагнозу» – попереднього уявлення про стан досліджуваного об'єкта, дає змогу стверджувати, що на підприємстві відсутня криза, або існують ознаки її наявності. Окрім виявлення ознак необхідно чітко визначити, до якого типу належить ця криза, яким є масштаб її прояву, ступінь важкості, рівень керованості, характер виникнення тощо.

Експрес-діагностика фінансової кризи здійснюється за наступними основними етапами (рис. 1.6).

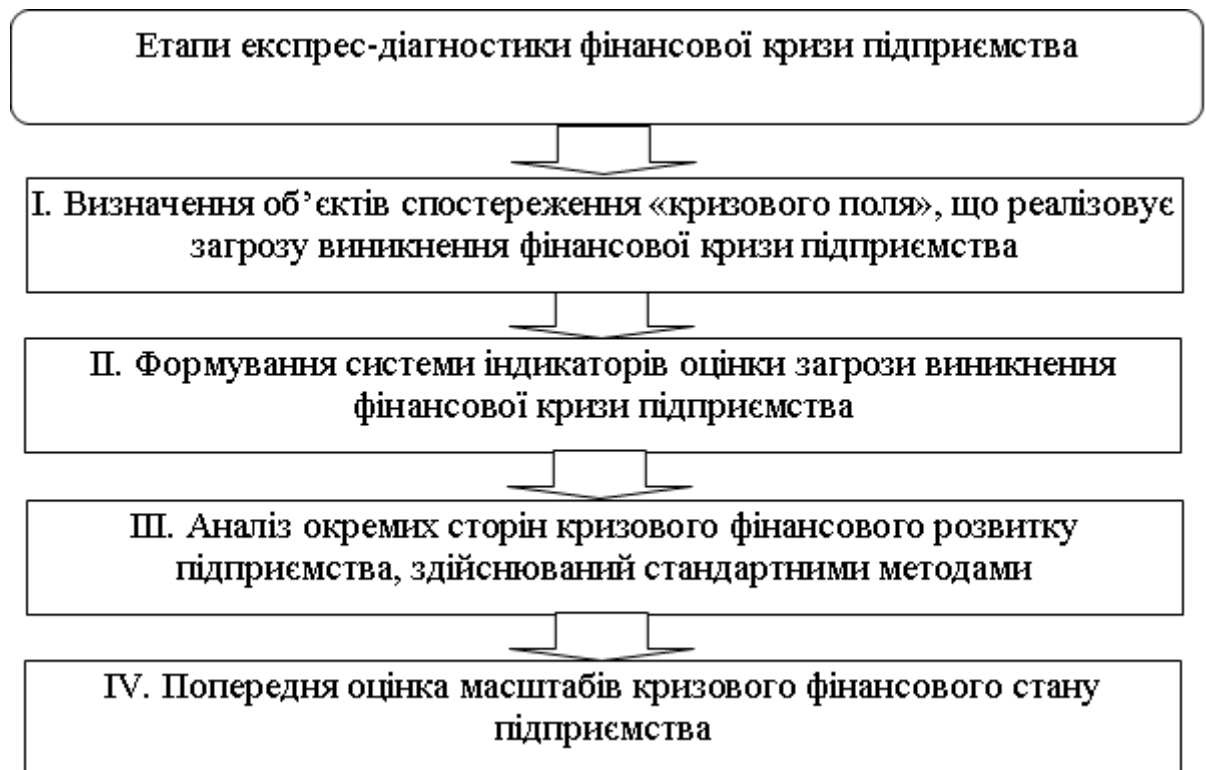

Рис. 1.6 – Етапи експрес-діагностики фінансової кризи підприємства [29]

Фундаментальна діагностика фінансової кризи характеризує систему оцінки параметрів кризового фінансового розвитку підприємства, що здійснюється на основі методів факторного аналізу і прогнозування.

Основними цілями фундаментальної діагностики фінансової кризи є: поглиблення результатів оцінки кризових параметрів фінансового розвитку підприємства, отриманих в процесі експрес-діагностики; підтвердження отриманої попередньої оцінки масштабів кризового фінансового стану підприємства; прогнозування розвитку окремих чинників, що генерують загрозу фінансової кризи підприємства, і їх негативних наслідків; оцінка і прогнозування здатності підприємства до нейтралізації фінансової кризи за рахунок внутрішнього фінансового потенціалу [38].

Фундаментальна діагностика фінансової кризи здійснюється за наступними основними етапами (рис. 1.7).

Успішність подолання криз залежить від методик проведення аналізу кризових ситуацій. Розпізнавання кризових явищ будується як на загальноприйнятих в управлінні показниках, так і на спеціалізованих, котрі потребують розробки і використання у майбутньому.

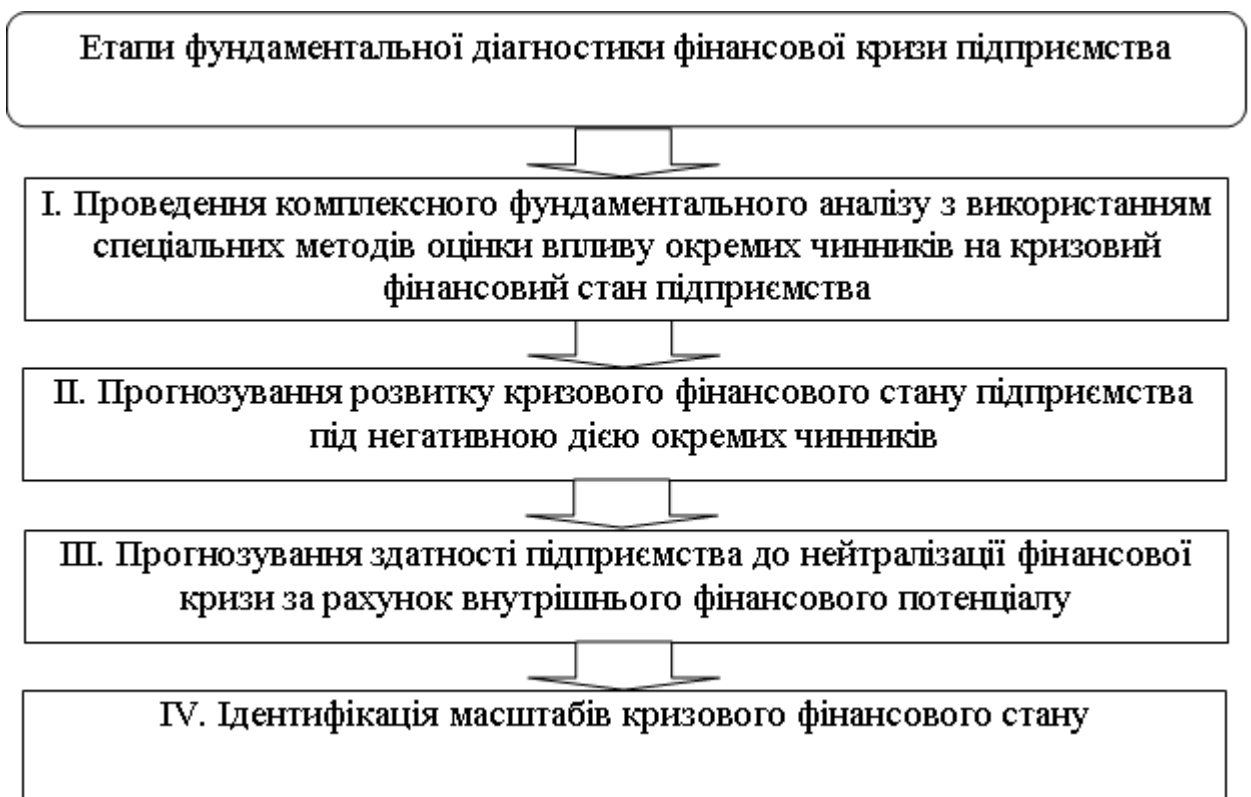

Рис. 1.7 – Етапи фундаментальної діагностики фінансової кризи підприємства [52]

Успішність подолання криз залежить від методик проведення аналізу кризових ситуацій. Усю сукупність методик діагностики кризового процесу підприємства розподіляють на три групи: перша ґрунтується на системі моделей визначення вірогідності банкрутства, друга – на традиційному фінансовому аналізі, третя – заснованих на використанні комплексного підходу до діагностики кризового стану підприємства [25].

Методичні підходи до аналізу фінансової кризи підприємства наведено в табл. 1.6.

Таблиця 1.6 – Методичні підходи до аналізу кризового стану підприємства [6, 11, 30, 31, 60, 67, 68]

Група	Методики та автори
Методичні підходи, що базуються на системі моделей визначення вірогідності банкрутства	Метод С. Беляєва, Г. Базарова, Л. Білих, В. Кошкіна. Багатофакторні дискримінантні моделі виявлення вірогідності банкрутства: модель Ліса, модель Чессера, модель Таффлера і Тішоу, універсальна дискримінантна функція (модель Терещенка), п'ятифакторна модель Альтмана, модель Спрінґейта, модель Фулмера, рейтингова оцінка Г. Савіцької. Однофакторний дискримінантний аналіз ймовірності банкрутства Бівера. Рейтингова оцінка Аргенті, PAS (Perfomans Analysys Score) коефіцієнт тощо
Методичні підходи, що базуються на традиційних прийомах та методах фінансового аналізу	Офіційна процедура діагностики кризового стану підприємств, фундаментальна та експрес-діагностика. Агрегатна модель на основі підходу В. Ковальова. Методика аналізу фінансових потоків тощо.
Комплексні підходи до діагностики кризового стану підприємства	Методики, регламентовані Міністерством економіки України та Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Методика «Єдина система нерівностей коефіцієнтів» Р. Іванчука, О. Іванчука та В. Толстоп'ятова. Методика на основі кластерного аналізу підприємств-конкурентів Я. Фоміна. Матриця фінансових стратегій Франсона та Романе. Моделі, засновані на нейронних мережах та Logit-моделі, експертна оцінка тощо

На практиці простіше використовувати методики першої групи, більшість з яких містять перелік коефіцієнтів для розрахунку і визначення кінцевого значення моделі, на основі якої робиться висновок щодо

схильності підприємства до банкрутства найближчим часом.

Методики другої групи – більш трудомісткі та потребують аналізу зміни динаміки показників за декілька періодів. Їх перевагою є можливість проведення поглибленого аналізу. Усю сукупність коефіцієнтів, агрегатів або індексів треба аналізувати самостійно, при чому нормативні значення підприємство повинно виробляти індивідуально, з урахуванням специфіки своєї діяльності.

Комплексні методики є найбільш інформативними та показовими, оскільки оперують різними джерелами інформації, різними способами її обробки та дають кінцевий висновок, проте більшість з них є новими і недостатньо апробованими.

Скорингові моделі оцінки ймовірності банкрутства передбачають групування підприємств за ступенем ризику на основі фактичного рівня показників фінансової стійкості і рейтингу кожного показника, оціненого в балах експертним методом. Серед такого роду моделей досить поширеними у застосуванні є моделі У. Бівера та Д. Дюрана. У цих моделях не передбачено вагових значень для показників-індикаторів, а фактичні значення порівнюються з нормативними.

Модель У. Бівера [68] дозволяє прогнозувати можливість банкрутства малих, середніх і великих підприємств у часовому проміжку до 5 років. Модель Д. Дюрана є статичною, і використовує поділ результатів на класи за критеріями. Її зміст полягає у диференціації підприємств за ступенем ризику на основі фактичного рівня показників фінансової стійкості та бального рейтингу кожного показника [69].

Умови загострення кризи та погіршення фінансового стану значної частини підприємств потребують постійних досліджень та відповідних пропозицій з урахуванням: оперативного контролю та аналізу показників фінансової звітності, що потребують відповідного удосконалення до вимог часу; адаптування системи показників щодо оцінки ймовірності банкрутства їх перегляд та звуження відповідно до вдосконалення існуючих методичних

підходів.

Розглянувши арсенал методичних підходів визначення кризового стану підприємства можемо дійти висновку, що наявне їх різноманіття при комплексному використанні дасть змогу отримати більш точний результат у прогнозуванні та визначенні ймовірності фінансової кризи на підприємстві. Це дозволить у свою чергу завчасно попередити і вжити відповідних заходів не лише для подолання банкрутства підприємства, а й у зв'язку із виявленням слабких сторін підприємства підвищити ефективність його господарської діяльності.

Висновки до розділу 1

У сучасних умовах актуальності набуває дослідження кризових ситуацій: їх виникнення, фактори впливу, ймовірність виникнення та подальший розвиток. Дослідження криз, а саме: виявлення їх перших ознак є особливо важливим для підприємств, що функціонують в умовах нестабільності та мінливості зовнішнього оточення.

На практиці з кризою, як правило, ідентифікується загроза неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльність його в неприбутковій зоні або відсутність у цього підприємства потенціалу для успішного функціонування. Оскільки навіть фінансово стійке в даний час підприємство при непередбаченому погіршенні умов господарювання може перейти в стан фінансової кризи, на підприємстві повинна працювати система антикризового управління. У загальному виді антикризове управління – це система прийомів і методів управління фінансами, спрямована на своєчасну діагностику і попередження фінансової кризи шляхом створення комплексу механізмів фінансового оздоровлення і попередження банкрутства підприємства. Фактично антикризове управління починається з моменту вибору місії підприємства, а надалі – в своєчасному розпізнанні сигналів, що свідчать про можливе погіршення стану фірми, її

конкурентного статусу.

Для оцінки кризових симптомів застосовується діагностика. Діагностика фінансової кризи – це система цільового фінансового аналізу, спрямованого на виявлення можливих тенденцій і негативних наслідків кризового розвитку підприємства. Залежно від цілей і методів, діагностика фінансової кризи поділяється на: систему експрес-діагностики та систему фундаментальної діагностики фінансової кризи. Адекватне реагування на кризову ситуацію можливе лише на основі своєчасного визначення причин виникнення кризи, що слід шукати у невідповідності між станом і потребами розвитку підприємства та станом і потребами розвитку зовнішнього середовища.

2 ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ОНІКС»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «Онікс» здійснило державну реєстрацію службою Запорізького міського управління юстиції 16.12.1996.

ТОВ «Онікс» створене та здійснює свою діяльність згідно з Статутом, Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України та іншими нормативними актами України. Юридична адреса ТОВ «Онікс»: м. Запоріжжя, вул. Олексія Поради, буд. 52.

Товариство має за мету задоволення потреб населення та юридичних осіб в його продукції, роботах, послугах та реалізації на основі отриманого прибутку, соціальних та економічних інтересів його учасників.

ТОВ «Онікс» займається роздрібною торгівлею і здійснює такі види діяльності, зокрема:

- оптова торгівля парфумними та косметичними товарами;
- виробництво мила та мийних засобів, засобів для чищення та полірування;
- виробництво парфумних і косметичних засобів;
- оптова торгівля хімічними продуктами.

Види діяльності, які вимагають спеціального дозволу Товариство вправі здійснювати тільки після одержання спеціального дозволу (ліцензії патенту тощо). Якщо умовами здійснення певного виду діяльності, який вимагає одержання спеціального дозволу (ліцензії, патенту тощо), встановлена вимога про здійснення цієї діяльності як виключної. Товариство протягом дії відповідного дозволу не вправі здійснювати інші види діяльності, крім тих, що передбачені дозволом (ліцензією, патентом тощо) і

законодавством України.

Товариство має право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність з моменту набрання ним статусу юридичної особи. Валютні надходження Товариства зараховуються на валютний рахунок та використовуються ним самостійно у відповідності з чинним законодавством України.

Товариство є юридичною особою і має право від свого імені укладати договори, набувати майнових та особистих немайнових прав та нести обов'язки, пов'язані з його діяльністю бути позивачем та відповідачем у суді і виступати від свого імені.

Товариство має свій самостійний баланс, поточні і інші, включаючи валютний, рахунки в установах банків, печатку з своїм найменуванням, штампи, знак для товарів і послуг та інші реквізити.

Основною метою діяльності ТОВ «Онікс» є:

- отримання прибутку;
- досягнення високого рівня обслуговування споживачів.

Формою власності товариства ТОВ «Онікс» є приватна власність.

Основні законодавчі і нормативні документи, які регулюють роботу товариства це: статут підприємства, торговий патент, установчий договір, а нормативні документи це: правила продажу непродовольчих товарів, посадові інструкції, технічні умови, книга скарг та пропозицій.

Товариство здійснює свою господарську діяльність на принципах госпрозрахунку та самофінансування, має самостійний баланс, розрахунковий та валютний рахунки.

На даному підприємстві для здійснення оперативного управління та контролю за виконанням поставлених завдань застосовується лінійно – функціональна організаційна структура управління, яка спирається на розподіл повноважень та відповідальності за функціями управління і прийняття рішень по вертикалі. Вона дає змогу організувати управління за лінійною схемою, а функціональні відділи апарату управління підприємства лише допомагають лінійним керівникам вирішувати управлінські завдання.

Така структура управління забезпечує швидку реалізацію управлінських рішень, сприяє підвищенню ефективності роботи функціональних служб, уможлиблює необхідний маневр ресурсами. Вона є найдоцільнішою на даному підприємстві.

Завдяки раціонально організованому товаропостачанню на підприємстві ТОВ «Онiкс» забезпечується повнота і стійкість асортименту товарів, необхідний рівень товарних запасів, задоволення попиту населення, а також високі фінансово-економічні показники роботи

При організації товаропостачання підприємства ТОВ «Онiкс» враховуються наступні основні вимоги:

- завезення товарів повинне здійснюватися відповідно до попиту населення і встановленого асортиментного переліку;
- кількість продукції, що завозяться, повинна визначатися типом підприємства, його потужністю, що характеризується об'ємом товарообігу і розміром торгової площі;
- величина партії, що одноразово доставляється, повинна обчислюватися з урахуванням наявних товарних запасів, об'єму середньоденної реалізації і встановленої періодичності завезення;
- чітко розроблена система товаропостачання повинна забезпечувати мінімальні витрати по завезенню і зберіганню товарів.

Товариство має спрощену систему оподаткування.

Грошові розрахунки між підприємствами здійснюються в безготівковому порядку через заснування банків і за згодою (із доручення) платника. Підприємство обслуговується у банку «Укрсиббанку».

На даний момент підприємство використовує в основному передплату. Підприємство в такий спосіб мінімізує ризик неотримання коштів за відвантажену продукцію. Дана форма розрахунків дозволяє працювати з різноманітними споживачами, не аналізуючи ліквідність їхнього балансу й інші економічні показники. Тут діє простий і вірний принцип: «оплатив – одержав». Проте навіть при такій діючій формі розрахунків для підприємства

існують визначені труднощі при використанні коштів.

Майно Товариства складається з основних та оборотних фондів і нематеріальних активів, а також інших цінностей, вартість яких відображена в балансі Товариства.

Товариство є власником: статутного фонду; продукції, що вироблена Товариством за результатами господарської діяльності; майна, придбаного за результатами фінансово-господарської діяльності Товариства; отриманих прибутків; іншого майна, придбаного на підставах, не заборонених чинним законодавством.

Інформація про фінансово-економічні показники діяльності на основі фінансової звітності підприємства (Додатки А, Б) наведена у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні фінансово-економічні показники діяльності підприємства ТОВ «Онїкс» за 2016-2018 рр., тис. грн.

Показник	Рік			Відхилення 2018/2016	
	2016	2017	2018	тис. грн	%
Дохід від реалізації товарів	1125,7	1357,8	1211,8	116,1	10,3
Собівартість реалізованої продукції	759,6	1091,8	101,8	-351,8	-16,7
Валовий прибуток	192	291,6	338,3	116,3	76,2
Чистий прибуток (збиток)	186,3	273,1	301	115,7	62,1
Середньорічна вартість основних засобів	112,5	119,7	127,3	9,8	8,3
Середньорічна вартість власного капіталу	312	351	171,1	132,1	38,7
Статутний капітал	20	20	20	-	-
Власний капітал	312	360	538,7	216,7	72,1
Валюта балансу	367,8	381	628,5	260,7	70,9

З даної таблиці видно, що дохід від реалізації товарів, робіт та послуг у 2018 році збільшився порівняно з 2016 роком на 10,31% або 116,1 тис. грн і становив 1211,8 тис. грн.

Собівартість продукції підприємства при цьому зменшилась на 16,7% (або 351,8 тис. грн) та склала 101,8 тис. грн. Валовий прибуток підприємства ТОВ «ОНІКС» за аналізований період збільшився на 116,3 тис. грн та склав у 2018 році 338,3 тис. грн.

Це пояснюється збільшенням фактичного обсягу реалізації товару підприємством. Підприємство протягом аналізованого періоду збільшило прибуток на 115,7 тис. грн (62,1%), якщо чистий прибуток підприємства у 2016 році становив 185,3 тис. грн то у 2018 році – 301 тис грн, це пояснюється збільшенням обсягів реалізації продукції та зменшення собівартості.

Динаміка основних фінансово-економічних показників діяльності наведено на рис. 2.1.

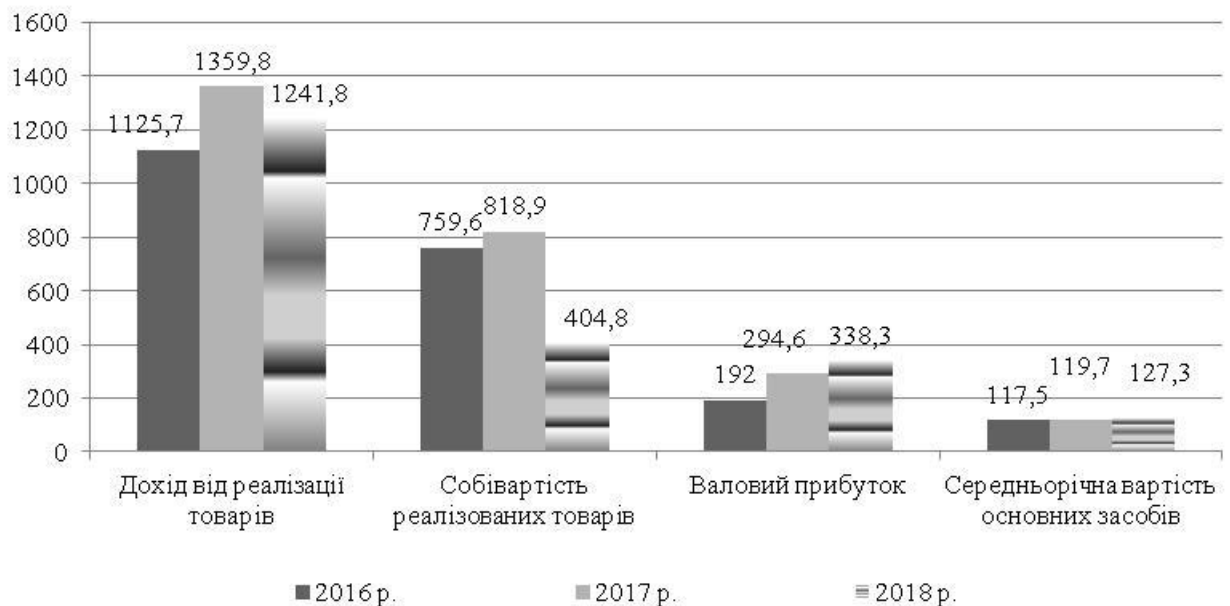

Рис. 2.1 – Динаміка основних фінансово-економічних показників діяльності підприємства ТОВ «Онiкс» за 2016-2018 рр., тис. грн

За період, що аналізується, середньорічна вартість основних засобів зросла на 8,3% або на 9,8 тис. грн та склала у 2018 році 127,3 тис. грн. Також зросла середньорічна вартість власного капіталу – на 38,7% або на 132,1 тис. грн і склала у 2018 році 171,1 тис. грн. Це відбулось за рахунок збільшення нерозподіленого прибутку, який у 2017 році становив 310 тис. грн а у 2018 році 568,7 тис. грн, що свідчить про ефективну діяльність підприємства та використання прибутку для збільшення обсягів діяльності.

Вартість власного капіталу підприємства у 2018 році у порівнянні з 2016 роком зросла на 72,1% або на 216,7 тис. грн та склала 588,7 тис. грн, що також можна пояснити збільшенням нерозподіленого прибутку протягом аналізованого періоду.

В загалі, значення валюти балансу за аналізований період збільшилось на 70,9% або на 260,7 тис. грн та у 2018 році склало 628,5 тис. грн. Це збільшення відбулося за рахунок збільшення власного капіталу.

Не зважаючи на збільшення масштабів діяльності підприємство розробляє стратегію подальшого розвитку, робить ставку на розширення об'єму реалізації, а також на підвищення якості продукції для завоювання конкурентних позицій на ринку.

Рентабельність є однією із головних вартісних характеристик ефективності діяльності підприємства, яка відображає рівень віддачі активів і ступінь використання капіталу у процесі діяльності. Економічною сутністю рентабельності підприємства є те, що цей показник відображає частку прибутку, що отримується на одну одиницю витрачених ресурсів, і визначається відношенням прибутку до витрачених ресурсів [58].

Результати оцінки показників рентабельності підприємства представлені в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Оцінка рентабельності підприємства ТОВ «Онiкс» за період 2016-2018 рр.

Показник	Рік			Відхилення	
	2016	2017	2018	2018/2016	2018/2017
Коефіцієнт рентабельності активів	0,50	0,73	0,59	0,09	-0,11
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,51	0,78	0,63	0,09	-0,15
Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,16	0,20	0,21	0,08	0,01
Коефіцієнт рентабельності продукції	0,21	0,20	2,07	1,83	1,87
Коефіцієнт рентабельності продажів	0,17	0,22	0,21	0,07	0,02

З розрахунків, наведених у таблиці ми бачимо, що діяльність підприємства є прибутковою, про що свідчать показники рентабельності.

Збільшення обсягу чистого прибутку протягом аналізованого періоду відбулося на рівні 115,7 тис. грн (62,1%), якщо чистий прибуток у 2016 році становив 185,3 тис. грн то у 2018 році – 301 тис грн, це пояснюється збільшенням обсягів реалізації продукції та зменшення собівартості.

Як бачимо з таблиці всі показники рентабельності протягом аналізованого періоду мали тенденцію до збільшення.

На кінець 2018 року продовжує зростати рентабельність власного капіталу – на 0,09%, враховуючи тенденцію до збільшення власного капіталу у питомій вазі капіталу при загальній тенденції збільшення капіталу підприємства, цю тенденцію слід сприймати однозначно позитивно.

Рентабельність продажів збільшилась протягом аналізованого періоду на 0,07%, що вказує на збільшення прибутку з кожної гривні продажу. Збільшення рентабельності активів на 0,09% свідчить про підвищення ефективності використання сукупних активів підприємства, що підтверджує раніше зроблені висновки та має оцінюватися позитивно. Збільшення рентабельності продукції на 1,83% перш за все пов'язано зі зменшенням темпів зростання собівартості та заслуговує на позитивну оцінку.

Позитивно слід оцінити той факт, що протягом 2016-2018 рр. всі коефіцієнти рентабельності є додатними, отже діяльність підприємства знаходиться в зоні прибутковості.

Отже, проаналізувавши фінансовий стан підприємства ТОВ «ОНІКС» можна зробити такі висновки. Щодо основних показників фінансово-господарської діяльності, то за період 2016-2018 рр. на підприємстві збільшився обсяг доходу від реалізації товарів на 10,31% та валовий прибуток на 76,2%. Це пояснюється збільшенням фактичного обсягу реалізації товарів підприємством та зменшенням собівартості продукції. Протягом аналізованого періоду діяльність підприємства була прибутковою.

Збільшення чистого прибутку підприємства за аналізований період становило 115,7 тис. грн.

Позитивно слід оцінити той факт, що протягом 2016-2018 рр. всі

коефіцієнти рентабельності є додатними, отже діяльність підприємства знаходиться в зоні прибутковості.

Отже, підприємство ТОВ «Онікс» має стійкі тенденції до поліпшення свого фінансово-господарського стану через покращення основних показників діяльності. З метою більш ґрунтовної оцінки рівня фінансової безпеки підприємства доцільно здійснити аналіз основних фінансових показників.

2.2 Аналіз майнового стану підприємства

Ефективне управління майном підприємства потребує систематичного здійснення достовірної оцінки його вартісної величини. Оцінка виступає одним з структурних елементів системного підходу до управління майном підприємства, оскільки вона є процесом визначення його вартості з врахуванням реального та майбутнього доходу, який буде отриманий в певний момент часу. На законодавчому рівні цей процес регулюється відповідними нормативними документами [57].

Оцінка майна може бути проведена в натуральному та вартісному вимірах. Оцінка в натуральному вираженні полягає у визначенні обсягів майна, яким володіє підприємство, а також кількості продукції, робіт, послуг, які можуть бути вироблені на підприємстві за умови найбільш повного та ефективного використання майнового потенціалу. А у вартісному вираженні – у визначенні вартості майнових об'єктів підприємства та величини економічних вигід, які можна отримати в майбутньому.

Оцінювання об'єктів майна здійснюється за показниками (плановими, нормативними, фактичними, прогнозними) в абсолютних, відносних та середніх величинах – так визначається динаміка його стану та розвитку, діагностика та моніторинг, а також прогнозування та моделювання, в тому числі й через застосування індексів та факторного аналізу.

Характеристика майнового стану та особливості його поведінки залежать не тільки від властивостей складових елементів, але і від способу їх взаємозв'язку, тобто від структури.

За ознакою об'єктів майно підприємства визначається елементами необоротних та оборотних активів.

Необоротні активи, які окремими об'єктами формують майновий потенціал, постійно змінюються, безпосередньо впливаючи на виробничу потужність підприємства. Головною складовою необоротних активів підприємства є основні засоби. Основні засоби виступають матеріальними активами, які підприємство утримує з метою або використання їх у процесі виробництва, або для постачання товарів, надання послуг, передачі в оренду іншим особам, або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій. Здійснено аналіз структури та динаміки статей балансу підприємства за період 2016-2018 рр.

Аналіз структури та динаміки активів балансу підприємства наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Аналіз структури та динаміки активів балансу підприємства ТОВ «Онікс» за 2016-2018 рр.

Стаття	Рік						Відхилення 2018 /2016 рр., +,-
	2016		2017		2018		
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	
Необоротні активи, у т.ч.	117,5	31,95	121,9	31,71	132,6	21,10	15,1
основні засоби	117,5	31,95	121,9	31,71	132,6	21,10	15,1
Оборотні активи, у т.ч.	250,3	68,05	262,1	68,26	195,9	78,90	215,6
запаси	18,6	5,06	23,3	6,07	1,0	0,16	-17,6
дебіторська заборгованість	121,3	32,98	116,6	30,36	103,6	61,22	282,3
грошові кошти	110,1	30,02	122,2	31,82	91,3	11,53	-19,1
Всього активів	367,8	100	381	100	628,5	100,00	260,7

З проведених розрахунків видно, що в структурі активів підприємства у 2018 році найбільшу питому вагу (78,9%) складають оборотні активи. За

аналізований період їх обсяг зріс на 215,6 тис. грн та у 2018 році склав 195,9 тис. грн.

В свою чергу, обсяг необоротних активів збільшився на 15,1 тис. грн та у 2018 році склав 132,6 тис. грн. При цьому їх питома вага суттєво зменшилась в загальній структурі активів, якщо у 2016 році питома вага необоротних активів становила 31,95% то у 2018 році –21,10%, зменшення склало 15,1 п.п.

Динаміка основних складових активів підприємства наведена на рис. 2.2.

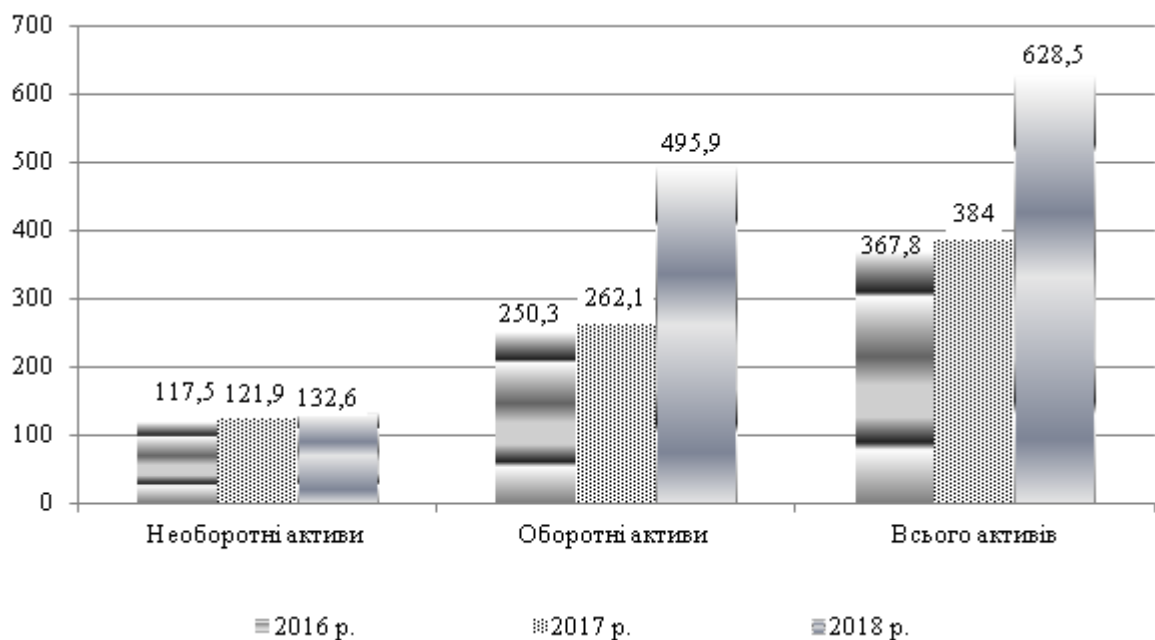

Рис. 2.2 – Динаміка основних складових активів підприємства ТОВ «Онiкс» за 2016-2018 рр., тис. грн.

Враховуючи той факт, що будь-якому підприємству для придбання засобів, предметів виробництва і для обслуговування самого процесу господарської діяльності необхідний капітал, вважаємо за необхідне провести аналіз капіталу підприємства.

Зазначений аналіз є важливим також з погляду того, що від того, наскільки ефективно була сформована структура капіталу та відбулося його подальше розміщення, багато в чому залежить фінансова стійкість

підприємства.

Господарські засоби підприємства мають різні джерела свого утворення. Деякі з них тали власністю підприємства внаслідок внеску до статутного капіталу засновниками, інші – були придбані за рахунок або власних коштів підприємства, або позик інших юридичних чи фізичних осіб. На основі поділу джерел формування господарських засобів підприємства на власні та залучені, його капітал теж поділяється на власний та залучений.

Отже, капітал прийнято розділяти на три види: власні (власний капітал) – це кошти, отримані за рахунок власної операційної діяльності, тобто прибуток; запозичені (позиковий капітал) – це кредити, лізинг, безповоротна фінансова допомога тощо; залучені (залучений капітал) – це залучені кошти інвесторів, які можна не повертати [10].

Аналіз структури та динаміки пасивів балансу підприємства ТОВ «Онікс» наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Аналіз структури та динаміки пасивів балансу підприємства ТОВ «Онікс» за 2016-2018 рр.

Стаття	Рік						Відхилення 2018/ 2016 (+,-)
	2016		2017		2018		
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	
Власний капітал, у т.ч.	312	93,0	360	93,8	588,7	93,7	216,7
статутний капітал	20	5,1	20	5,2	20	3,2	0
нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	88,5	87,5	310	88,5	568,7	90,5	216,7
Позиковий капітал, у т.ч.	6,2	7,0	23,9	6,2	39,8	6,3	11
кредиторська заборгованість	6,2	7,0	23,9	6,2	39,8	6,3	11
Всього пасивів	367,8	100,0	381	100,0	628,5	100,0	260,7

Як бачимо, протягом аналізованого періоду на підприємстві спостерігається щорічне збільшення суми капіталу – на 16,2 тис. грн (1,1%)

та на 211,5 тис. грн (63,67%), що підтверджує збільшення масштабів діяльності підприємства.

При цьому в структурі капіталу протягом всього періоду переважає власний капітал, питома вага якого складає 93,0-93,8% від загального розміру джерел фінансування, при збільшенні їх абсолютного розміру на 216,7 тис. грн або на 72,13%, що свідчить про збільшення платоспроможності та фінансової стійкості підприємства. найбільш терміновими зобов'язаннями, які мають бути погашені протягом року, що зменшує ризик неможливості розрахунку, особливо в тому випадку, якщо всі кредитори пред'являть свої вимоги одночасно.

Поряд зі зростанням власного капіталу на кінець 2018 року бачимо збільшення позикового капіталу в абсолютному розмірі на 6,3 тис. грн при цьому питома вага зменшилась на 0,07%.

Серед позикового капіталу довгострокова заборгованість відсутня, але підприємство має кредиторську заборгованість, що становить 6,3-7,0% від загальної суми капіталу. Кредиторська заборгованість на кінець 2018 року становила 39,8 тис. грн, у 2016 році – 25,8 тис. грн.

Зазначене засвідчує зменшення залежності підприємства від кредиторів.

Структура кредиторської заборгованості у 2018 році була наступною:

- кредиторська заборгованість підприємства за товари роботи та послуги – 5,1 тис. грн;
- кредиторська заборгованість підприємства за розрахунками з бюджетом – 20,2. грн;
- кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування – 6,1 грн;
- кредиторська заборгованість з оплати праці – 1,6 тис. грн;
- інші поточні зобов'язання – 6,5 тис. грн.

Необхідно зазначити, що в структурі власного капіталу підприємства протягом 2016-2018 рр. нерозподілений прибуток ТОВ «ОНІКС» займав

найбільшу питому вагу 87,5-90,5%. У 2016 році нерозподілений прибуток становив 322,0 тис. грн, у 2018 році 568,7 тис. грн, на кінець періоду його розмір збільшується на 216,7 тис. грн. Відповідно в структурі власного капіталу на кінець періоду частка статутного капіталу зменшується та становить 3,2% (5,1% у 2016 році).

Збільшення нерозподіленого прибутку є позитивним моментом, оскільки він спрямовується в господарську діяльність підприємства.

Динаміка основних складових капіталу ТОВ «Онiкс» за аналізований період наведена на рис. 2.3.

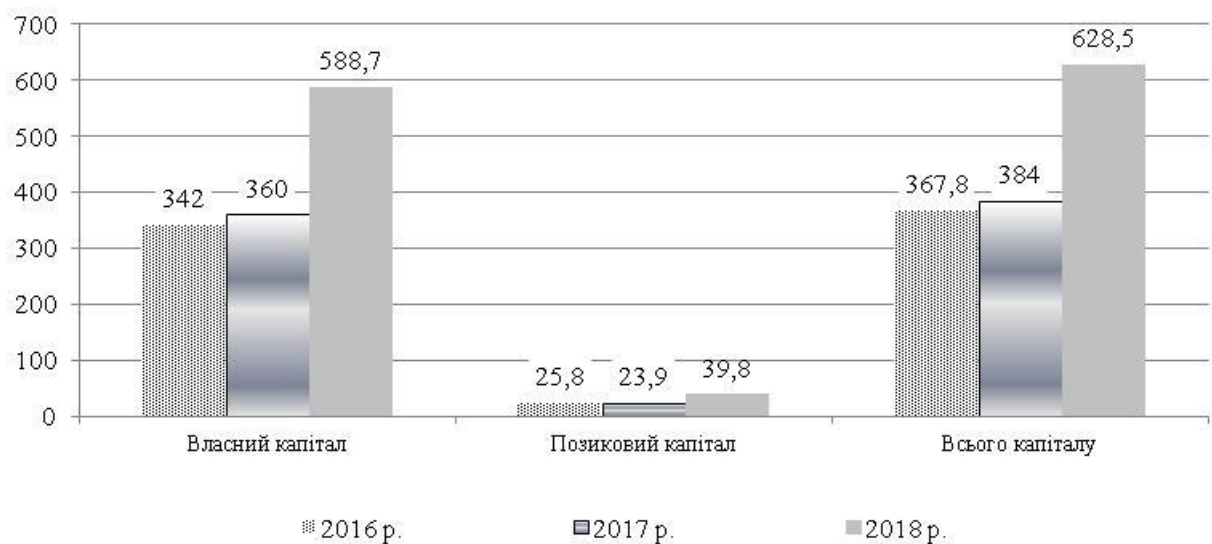

Рис. 2.3 – Динаміка основних складових капіталу підприємства ТОВ «Онiкс» за 2016-2018 рр., тис. грн.

Майновий стан підприємства визначається сукупністю належних йому майнових прав та зобов'язань.

Тобто, майновий стан підприємства – це сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів даного підприємства, його фінансовий потенціал.

Показники майнового стану відображено в табл. 2.5.

Дані таблиці свідчать, що коефіцієнт зносу основних засобів підприємства у 2018 році збільшився на 0,15 порівняно з 2016 роком та склав

0,28, що свідчить про погіршення стану матеріальної бази підприємства.

Коефіцієнт придатності протягом аналізованого періоду знизився на 0,11 та у 2018 році склав 0,72.

Таблиця 2.5 – Оцінка майнового стану ТОВ «Онiкс» за період 2016-2018 рр.

Показник	Рік			Відхилення	
	2016	2017	2018	2018/ 2016	2018/ 2017
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,13	0,12	0,28	0,15	0,16
Коефіцієнт придатності основних засобів	1,13	0,89	0,72	-0,11	-0,16
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,05	0,03	0,22	0,17	0,19
Коефіцієнт вибуття основних засобів	0,03	0,02	0,01	0,01	0,02

Коефіцієнт оновлення та коефіцієнт вибуття протягом аналізованого періоду знаходились на рівні 0,05-0,22, це свідчить про те, що підприємство маючи ще не критичний коефіцієнт зносу основних засобів, починає оновлення необоротних активів.

Аналіз майнового стану показав, що підприємство протягом аналізованого періоду суттєво збільшило масштаби своєї діяльності, використовуючи при цьому власні фінансові ресурси, що є позитивним моментом. Підприємство використовує не застарілу матеріально-технічну базу, так як коефіцієнт зносу основних засобів у 2018 році склав 28%. Коефіцієнт оновлення основних засобів демонструє збільшення.

2.3 Аналіз ліквідності, фінансової стійкості та ділової активності підприємства

Ліквідність у загальному розумінні означає здатність цінностей перетворюватися в грошові кошти. Вона характеризується наявністю в підприємства ліквідних засобів у формі залишку грошей у касі, грошових

коштів на рахунках у банку та тих елементів оборотних активів, що легко реалізуються. Ступінь ліквідності визначається тривалістю часового періоду, протягом якого ця трансформація може бути здійснена. Чим коротший період, тим вища ліквідність цього виду активів. Ліквідність є одним із аспектів платоспроможності, пов'язаної з перетворенням наявних засобів в таку форму, яка дозволяє виконати свої зобов'язання.

Таким чином, ліквідність можна розглядати:

- як час, необхідний для продажу активу;
- як суму, одержану від продажу активу.

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється за рахунок фінансових коефіцієнтів, що характеризують ліквідність підприємства. Вони застосовуються для оцінки можливостей підприємства виконати свої короткострокові зобов'язання.

Загальний коефіцієнт ліквідності (покриття) – характеризує здатність підприємства забезпечити свої короткострокові зобов'язання з найбільше легко реалізованої частини активів – оборотних коштів.

Чим коротший період, тим вища ліквідність цього виду активів. Ліквідність є одним із аспектів платоспроможності, пов'язаної з перетворенням наявних засобів в таку форму, яка дозволяє виконати свої зобов'язання.

Коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт швидкої ліквідності) - показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство спроможне погасити за рахунок найбільш ліквідних оборотних коштів – грошових коштів та їх еквівалентів, фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості. Цей показник показує платіжні можливості підприємства.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності – дозволяє визначити частку короткострокових зобов'язань, що підприємство може погасити найближчим часом, не чекаючи оплати дебіторської заборгованості й реалізації інших активів [58].

Оцінку показників ліквідності підприємства зображено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Оцінка показників ліквідності ТОВ «Онiкс» за період 2016-2018 рр.

Показник	Рік			Відхилення	
	2016	2017	2018	2018/2016	2018/2017
Коефіцієнт покриття	9,70	10,97	12,16	2,76	1,19
Коефіцієнт швидкої ліквідності	9,69	9,99	12,13	2,71	2,11
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	1,28	5,11	2,29	-1,99	-2,82
Чистий оборотний капітал, тис. грн	221,50	238,20	156,10	231,60	217,90

З таблиці видно, що підприємство за аналізований період спроможне погасити свої поточні зобов'язання за рахунок грошових коштів та коштів у розрахунках з дебіторами, так як максимальне значення коефіцієнта швидкої ліквідності склало 12,13 у 2018 році, тобто підприємство спроможне погасити всі поточні зобов'язань, що свідчить про гарні платіжні можливості підприємства.

З розрахунків, наведених у таблиці, видно, що коефіцієнт покриття, значення якого повинно бути > 1 , по всіх роках має позитивний результат. Отже, підприємство за рахунок оборотних активів має змогу погасити свої поточні зобов'язання.

Динаміка коефіцієнтів ліквідності наведена на рис. 2.4.

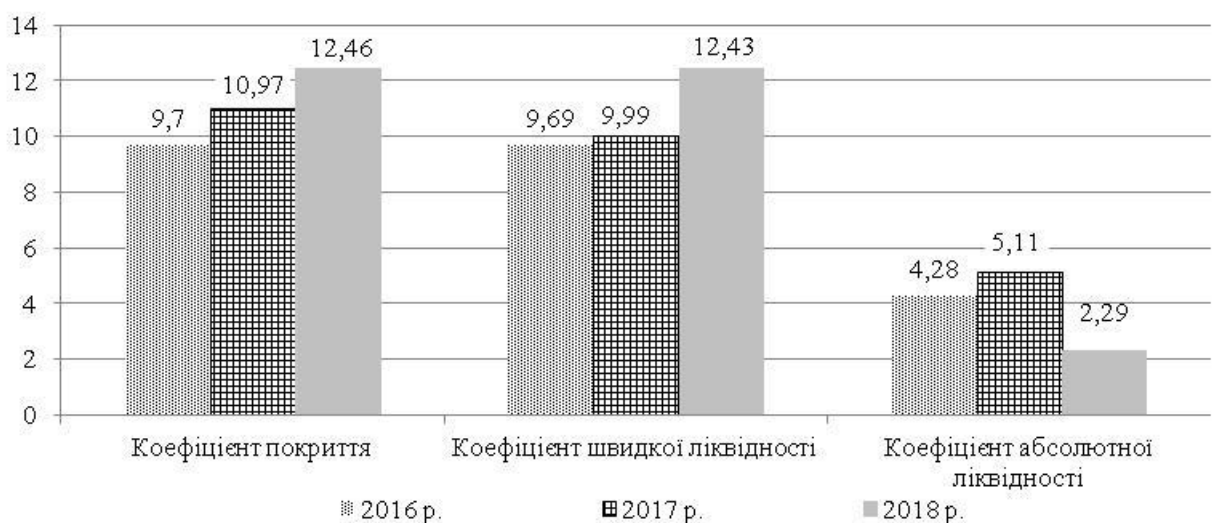

Рис. 2.4 – Динаміка показників ліквідності підприємства ТОВ «Онiкс» за 2016-2018 рр., тис. грн.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності відображає частку боргів підприємства, яка може бути сплачена негайно. Нормативне значення цього показника знаходиться в межах 0,2–0,25. За даними таблиці, підприємство в змозі сплатити борги, оскільки розраховані значення коефіцієнта значно вищі від нормативних, що свідчить про достатню кількість абсолютно ліквідних активів (грошових коштів і їх еквівалентів та поточних фінансових інвестицій) для погашення поточних зобов'язань.

Чистий оборотний капітал – величина, значення якої свідчить про здатність сплачувати підприємством свої поточні зобов'язання та розширювати свою подальшу діяльність. Значення показника повинно бути > 0 та прямувати до збільшення. Даний показник має позитивне значення за весь аналізований період. Найбільше значення показник має у 2018 році і становить 156,10 тис. грн, що свідчить про стабільну фінансово-господарського стану підприємства.

Фінансова стійкість – це такий його фінансовий стан, при якому досягається фінансова незалежність підприємства від позикових джерел фінансування, забезпечується його платоспроможність та довгострокова перспектива розвитку діяльності підприємства. Це узагальнююча характеристика фінансово-господарського стану підприємства, що знаходиться під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів.

Оцінювання фінансової стійкості підприємства має на меті об'єктивний аналіз величини та структури активів і пасивів підприємства і визначення на цій основі міри його фінансової стабільності й незалежності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності.

Можна визначити такі типи фінансової стійкості підприємства: абсолютна фінансова стійкість (трапляється дуже рідко) – коли власні кошти забезпечують запаси й витрати; нормальний стійкий фінансовий стан – коли запаси й витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів та довгостроковими позиковими джерелами; нестійкий фінансовий стан – коли

запаси й витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів і позик, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат; кризовий фінансовий стан – коли запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування, і підприємство наближається до межі банкрутства [10].

Головним у фінансовій діяльності є правильна організація і використання оборотних коштів. Тому в процесі аналізу фінансового стану питанням раціонального використання оборотних коштів приділяється переважна увага. Для оцінки фінансової стійкості підприємства ТОВ «Онiкс» спочатку проведемо аналіз відносних та абсолютних показників фінансової стійкості, що дасть змогу визначити основні тенденції та тип фінансової стійкості на підприємстві.

Аналіз абсолютних показників підприємства ТОВ «Онiкс» наведено в табл. 2.7

Таблиця 2.7 – Аналіз абсолютних показників фінансової стійкості підприємства ТОВ «Онiкс» за період 2016-2018 рр., тис. грн.

№ з/п	Показники	Рік		
		2016	2017	2018
1	Джерела власних коштів	312	360	588,7
2	Необоротні активи	117,5	121,9	132,6
3	Наявність власних оборотних коштів	221,5	238,1	156,1
1	Довгострокові позикові кошти	-	-	-
5	Наявність власних та довгострокових позикових джерел	221,5	238,1	156,1
6	Короткострокові позикові кошти	25,8	23,9	39,8
7	Загальна величина основних джерел формування запасів	250,3	262	195,9
8	Загальна величина запасів	18,6	23,3	1
9	Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів	205,9	211,8	155,1
10	Надлишок (+) або нестача (-) власних і довгострокових позикових джерел формування запасів	205,9	211,8	155,1
11	Надлишок (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів	231,7	238,7	191,9
12	Тривимірний показник типу фінансової стійкості	(1,1,1)	(1,1,1)	(1,1,1)

Як бачимо з таблиці, протягом 2016-2018 рр. підприємство має абсолютно стійкий фінансовий стан, що в цілому свідчить про задовільну платоспроможності, та потребу в залученні додаткових джерел позикових коштів.

Отже за рахунок власних джерел підприємства повністю забезпечуються запаси, в динаміці ми бачимо, що розмір цього надлишку з кожним роком аналізованого періоду на підприємстві збільшується з 231,7 тис. грн у 2016 році до 191,9 тис. грн у 2018 році, що свідчить про стабільну фінансову стійкість та ефективність фінансово-господарської діяльності аналізованого підприємства.

Відзначимо, що окрім абсолютних показників, фінансову стійкість підприємства також характеризують показники відносні. Усі відносні показники, що характеризують фінансову стійкість підприємства можна умовно об'єднати в декілька груп.

Результати розрахунку відносних показників представлено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Аналіз фінансової стійкості ТОВ «Онiкс» за період 2016-2018 рр.

Показник	Рік			Відхилення	
	2016	2017	2018	2018/ 2016	2018/ 2017
Коефіцієнт автономії	0,93	0,91	0,91	0,01	0,00
Коефіцієнт фінансової залежності	1,07	1,06	1,07	-	0,01
Коефіцієнт фінансування	36,77	15,06	11,79	-21,98	-0,27
Коефіцієнт забезпечення запасів власним капіталом	12,07	10,22	156,10	111,0	115,88
Коефіцієнт маневреності оборотних активів	0,60	0,51	0,20	-0,10	-0,31
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,66	0,66	0,77	0,11	0,11

З розрахунків, наведених у таблиці, можна зробити висновок, що коефіцієнт автономії у 2016 році склав 0,93, у 2017 та у 2018 рр. – 0,91.

Тобто у 2018 році 91% коштів, вкладених у діяльність підприємства, склали власні фінансові ресурси, що є позитивним.

Коефіцієнт фінансової незалежності (коефіцієнт автономії) – одна з

найважливіших характеристик стійкості фінансового стану підприємства, його незалежності від позикових джерел. Мінімальне (нормативне) значення коефіцієнта автономії – більше 0,5.

Коефіцієнт фінансової залежності відповідно протягом аналізованого періоду знаходився в діапазоні 1,06-1,07.

Значення коефіцієнта фінансування за період 2016-2018 рр. значно перевищували нормативи, хоча і зменшувався з кожним роком, і у 2018 році склав 11,79. Це свідчить про достатність власних фінансових ресурсів підприємства для покриття своїх зобов'язань. Рекомендоване значення даного коефіцієнта повинне бути більше 1. Як ми бачимо на підприємстві даний коефіцієнт за аналізований період знаходиться в межах 15,06–36,77.

Забезпечення запасів власними оборотними коштами знаходиться на доволі високому рівні, даний коефіцієнт протягом аналізованого періоду знаходиться в діапазоні 10,22-156,1 тобто підприємство здатне повністю фінансувати виробничі запаси за рахунок власних джерел і не потребує залучення на такі цілі зовнішні джерела.

Коефіцієнт маневреності оборотних активів це відношення оборотних активів до наявності власних джерел засобів. Він показує, яка частка власних засобів вкладена у наймобільніші активи. На підприємстві даний показник знаходиться в межах 0,20-0,60. Чітких рекомендацій у значенні цього коефіцієнта немає, але вважається, що його значення повинно бути не менше 0,2, що дозволить забезпечити достатню гнучкість у використанні власного капіталу.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує співвідношення між власними оборотними ресурсами і власним капіталом підприємства. Нормативним вважається значення 0,1 і вище. Позитивне значення свідчить про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів і частини оборотних. Даний показник протягом аналізованого періоду на підприємстві становив 0,66–77.

Отже, за результатами аналізу фінансової стійкості за абсолютними та

відносними показниками, слід зазначити, що підприємство ТОВ «Онiкс» є фінансово стійким, та для здійснення своєї діяльності використовує власний капітал, що дозволяє йому за наявної рентабельності діяльності залучати позикові кошти.

Стабільність фінансового положення підприємства в умовах ринкової економіки обумовлюється головним чином саме його діловою активністю. Ділова активність є комплексною і динамічною характеристикою підприємницької діяльності та ефективності використання ресурсів. Рівні ділової активності конкретної організації відображають етапи її життєдіяльності (зародження, розвиток, підйом, спад, криза, депресія) і показують ступінь адаптації до швидкозмінних ринкових умов, якість управління.

Оцінка показників ділової активності підприємства ТОВ «Онiкс» наведена в табл. 2.9.

Таблиця 2.9 – Оцінка ділової активності ТОВ «Онiкс» за період 2016-2018 рр.

Показник	Рік			Відхилення	
	2016	2017	2018	2018/ 2016	2018/ 2017
Коефіцієнт оборотності активів	3,06	3,62	2,15	-0,61	-1,17
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	13,63	56,90	12,71	-30,92	-11,19
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	3,22	3,77	1,82	1,60	1,05
Коефіцієнт оборотності основних засобів	9,58	11,36	9,37	-0,21	-1,99
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	3,29	3,87	2,62	-0,67	-1,25
Період погашення дебіторської заборгованості	111,8	95,5	71,8	-37,0	-20,7
Період погашення кредиторської заборгованості	8,3	6,3	9,2	1,0	2,9
Період погашення матеріальних запасів, днів	13,6	56,9	39,0	-1,6	-17,9
Тривалість операційного циклу, днів	155,1	152,1	85,6	-69,9	-66,8
Тривалість фінансового циклу, днів	117,2	116,1	76,3	-70,8	-69,7

Аналіз значення коефіцієнтів, наведених в таблиці, дозволяє стверджувати, що всі показники ділової активності підприємства ТОВ «Онiкс» відповідають стандартним обмеженням.

Коефіцієнт оборотності активів за період 2016-2018 років знизився на 0,61, коефіцієнт оборотності основних засобів зменшився на 0,21, а коефіцієнт оборотності власного капіталу зменшився на 0,67. В цілому коефіцієнти оборотності протягом аналізованого періоду не зазнали суттєвих змін. В свою чергу, коефіцієнти оборотності кредиторської та дебіторської заборгованостей за аналізований період демонструють різну динаміку. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості зменшився на 30,92 а коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості збільшився на 1,6.

Зменшення тривалості періоду погашення дебіторської заборгованості призвело до зменшення тривалості операційного циклу, протягом аналізованого періоду він зменшився на 69,9 днів. Зазначимо, що нестача вільних коштів через замороження їх у дебіторській заборгованості гальмує процес діяльності та може призвести до зниження ділової активності підприємства ТОВ «Онiкс».

Отже, аналіз показників ліквідності засвідчив, що підприємство в змозі погасити свої поточні зобов'язання за рахунок грошових коштів та коштів у розрахунках з дебіторами, що свідчить про достатню кількість абсолютно ліквідних активів (грошових коштів і їх еквівалентів). Відповідно підприємство має високі платіжні можливості.

Показники фінансової стійкості засвідчили задовільний фінансовий стан, в своїй діяльності підприємство використовує власні кошти, не залучаючи довгострокові позики.

Аналіз ділової активності дав змогу встановити, що всі показники ділової активності підприємства ТОВ «Онiкс» відповідають стандартним обмеженням, що є позитивною тенденцією та свідчить про ефективне використання на підприємстві усіх наявних ресурсів, основних засобів та

власного капіталу.

2.1 Діагностика фінансової кризи підприємства

Задача визначення ймовірності банкрутства підприємства є актуальною, адже достовірна й своєчасна ідентифікація негативних факторів впливу на фінансово-господарську діяльність компанії дає можливість сформулювати відповідну фінансову політику та розробити заходи, які направлені на підвищення ефективності використання фінансових ресурсів. А також підвищити платоспроможність, забезпечити конкурентоспроможність у довгостроковому періоді, а головне – попередити ризик банкрутства підприємства [60].

Діагностика банкрутства – це своєчасне виявлення неплатоспроможності, збитковості, фінансової залежності від зовнішніх джерел фінансування, низької ділової активності.

Причини банкрутства підприємств можуть бути найрізноманітнішими. Їх можна розділити на дві групи [65]:

- зовнішні, які практично дуже важко (іноді неможливо) врахувати;
- внутрішні, що безпосередньо залежать від форм, методів та організації роботи на самому підприємстві.

Усі методи діагностики банкрутства поділяються на кількісні та якісні. В дослідженнях найбільш поширеними серед кількісних методів прогнозування банкрутства є зарубіжні та вітчизняні факторні моделі, де факторами виступають окремі показники фінансової діяльності підприємства [17, 55, 66, 68].

Після аналізу розроблених зарубіжних методик діагностики ймовірності банкрутства ТОВ «Онікс» обрано п'ять моделей.

1. Двофакторна модель Е. Альтмана (1968 рік).

$$Z = -0,3877 - 1,0736 K_{пл} + 0,0579 K_{авт}, \quad (2.1)$$

де K_{nl} – коефіцієнт поточної ліквідності;

$K_{авт}$ – відношення залученого капіталу до пасивів.

Якщо значення $Z < 0$ тоді ймовірність банкрутства менше 50 %; $Z = 0$ – складає 50 %; $Z > 0$ – більш, ніж 50 %.

2. П'ятифакторна модель Е. Альтмана (1968 рік).

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 1,0X_5, \quad (2.2)$$

де X_1 – відношення оборотного капіталу до валюти балансу;

X_2 – відношення нерозподіленого прибутку до валюти балансу;

X_3 – відношення валового прибутку до валюти балансу;

X_4 – відношення вартості власного капіталу до вартості всіх зобов'язань;

X_5 – відношення доходу від реалізації до валюти балансу.

Якщо значення $Z < 1,8$ – тоді ймовірність банкрутства дуже висока (понад 80%); $1,81 < Z < 2,7$ – висока (від 10% до 50%); $2,71 < Z < 2,99$ – можлива (від 15% до 20%); $Z > 3$ – дуже низька.

3. Модель Р.Ліса (1972 рік).

$$Z = 0,063X_1 + 0,092X_2 + 0,057X_3 + 0,001X_4, \quad (2.3)$$

де X_1 – відношення оборотного капіталу до всіх активів;

X_2 – відношення прибутку від реалізації до всіх активів;

X_3 – відношення нерозподіленого прибутку до всіх активів;

X_4 – відношення власного капіталу до позичкового капіталу.

Якщо значення $Z < 0,037$ – висока ймовірність банкрутства; $Z = 0,037$ –

граничне значення; $Z > 0,037$ – низька ймовірність банкрутства.

4. Модель Р. Таффлера (1977 рік).

$$Z = 0,53X_1 + 0,13X_2 + 0,18X_3 + 0,16X_4, \quad (2.1)$$

де X_1 – відношення прибутку від реалізації продукції до короткострокових зобов'язань;

X_2 – відношення оборотних активів до зобов'язань;

X_3 – відношення короткострокових зобов'язань до всіх активів;

X_4 – відношення власного капіталу до позичкового капіталу.

Якщо значення $Z < 0,2$ – ймовірність банкрутства досить висока; $0,2 < Z < 0,3$ – можливе банкрутство; $Z > 0,3$ – ймовірність банкрутства низька.

5. Модель Г. Спрінгейта (1978 рік).

$$Z = 1,03X_1 + 3,07X_2 + 0,66X_3 + 0,4X_4, \quad (2.5)$$

де X_1 – частка оборотного капіталу в структурі активів;

X_2 – відношення чистого прибутку до виплати податків і відсотків до сукупних активів;

X_3 – відношення чистого прибутку до виплати відсотків до поточних зобов'язань;

X_4 – відношення доходу від реалізації продукції до всіх активів.

Якщо значення $Z < 0,862$ – підприємство є потенційним банкрутом; $Z = 0,862$ – граничне значення ймовірності банкрутства; $Z > 0,862$ – відсутність ймовірності банкрутства.

Здійснимо розрахунки за наведеними моделями.

Розрахунок за двофакторною модель Е. Альтмана:

$$Z_{2016} = -0,3877 - 1,0736 \times 9,7 + 0,0579 \times 0,08 = 10,79$$

$$Z_{2017} = -0,3877 - 1,0736 \times 10,97 + 0,0579 \times 0,07 = 12,15$$

$$Z_{2018} = -0,3877 - 1,0736 \times 12,16 + 0,0579 \times 0,07 = 13,75$$

П'ятифакторна модель Е. Альтмана

$$Z_{2016} = 1,2 \times 0,682 + 1,1 \times 0,875 + 3,3 \times 0,522 + 0,6 \times 13,25 + 1,0 \times 3,060 = 11,78$$

$$Z_{2017} = 1,2 \times 0,682 + 1,1 \times 0,885 + 3,3 \times 0,767 + 0,6 \times 15,06 + 1,0 \times 3,511 = 17,7$$

$$Z_{2018} = 1,2 \times 0,73 + 1,1 \times 0,901 + 3,3 \times 0,538 + 0,6 \times 11,79 + 1,0 \times 1,975 = 11,77$$

Модель Р. Ліса:

$$Z_{2016} = 0,063 \times 0,682 + 0,092 \times 0,503 + 0,057 \times 0,875 + 0,001 \times 13,25 = 0,15$$

$$Z_{2017} = 0,063 \times 0,682 + 0,092 \times 0,711 + 0,057 \times 0,885 + 0,001 \times 15,06 = 0,17$$

$$Z_{2018} = 0,063 \times 0,730 + 0,178 \times 0,503 + 0,057 \times 0,901 + 0,001 \times 11,79 = 0,16$$

Модель Р. Таффлера:

$$Z_{2016} = 0,53 \times 7,18 + 0,13 \times 9,70 + 0,18 \times 0,07 + 0,16 \times 13,75 = 7,28$$

$$Z_{2017} = 0,53 \times 11,12 + 0,13 \times 10,96 + 0,18 \times 0,06 + 0,16 \times 15,03 = 9,91$$

$$Z_{2018} = 0,53 \times 7,73 + 0,13 \times 12,15 + 0,18 \times 0,06 + 0,16 \times 11,79 = 8,09$$

Модель Г. Спрінгейта:

$$Z_{2016} = 1,03 \times 68,05 + 3,07 \times 35,63 + 0,66 \times 35,63 + 0,1 \times 3,060 = 201,2$$

$$Z_{2017} = 1,03 \times 68,26 + 3,07 \times 12,13 + 0,66 \times 12,13 + 0,1 \times 3,512 = 228,8$$

$$Z_{2018} = 1,03 \times 78,90 + 3,07 \times 15,56 + 0,66 \times 15,56 + 0,1 \times 1,975 = 251,9$$

Результати оцінки ймовірності банкрутства ТОВ «Онiкс» з використанням зарубіжних моделей діагностики загрози банкрутства підприємства за статистичними даними наведено в табл. 2.10.

Таблиця 2.10 – Розрахунок ймовірності банкрутства ТОВ «Онiкс» за 2016-2018 рр.

Рік	Зарубіжні моделі визначення ймовірності банкрутства				
	Сполучені Штати Америки		Велика Британія		США та Канада
	Двофакторна модель Е. Альтмана	П'ятифакторна модель Е. Альтмана	Модель Р. Ліса	Модель Р. Таффлера	Модель Г. Спрінгейта
1	2	3	1	5	6
2016	Z=10,79; Z < 0 ймовірність банкрутства менше 50 %	Z=13,75; Z < 0 ймовірність банкрутства менше 50 %	Z=0,15; Z > 0,037 – низька ймовірність банкрутства	Z=7,28; Z > 0,3 – ймовірність банкрутства низька	Z=201,2; Z > 0,862 – відсутність ймовірності банкрутства.

Продовження таблиці 2.10

1	2	3	1	5	6
2017	Z=12,15; Z < 0 ймовірність банкрутства менше 50 %	Z=13,75; Z < 0 ймовірність банкрутства менше 50 %	Z=0,17; Z = 0,037 – низька ймовірність банкрутства	Z=13,75; Z < 0 ймовірність банкрутства менше 50 %	Z=228,8; Z > 0,862 – відсутність ймовірності банкрутства.
2018	Z=13,75; Z < 0 ймовірність банкрутства менше 50 %	Z=11,77; Z > 3 – ймовірність банкрутства дуже низька	Z=0,16; Z < 0,037 – низька ймовірність банкрутства	Z=8,09; Z > 0,3 – ймовірність банкрутства низька	Z=251,9; Z > 0,862 – відсутність ймовірності банкрутства

Після аналізу найбільш поширених зарубіжних методик діагностики ймовірності банкрутства можна зазначити, що основна їх перевага полягає в простоті розрахунків та можливості використання під час проведення зовнішнього діагностичного аналізу. Так П'ятифакторна модель Е. Альтмана відображає різні аспекти господарської діяльності підприємства. Вона надає можливість динамічного прогнозування змін фінансової стійкості та інтерпретації інтегрального показника. В моделі Спрінгейта похибка прогнозу не перевищує 10%; тобто забезпечується достатній рівень надійності прогнозування ймовірності банкрутства.

Таким чином, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що у підприємства відсутня ймовірність настання банкрутства, що свідчить про задовільний фінансовий стан підприємства та формування задовільної структури балансу.

Висновки до розділу 2

Таким чином, на основі проведеного аналізу фінансового стану підприємства ТОВ «Онiкс» слід зазначити, що дохід від реалізації товарів, робіт та послуг у 2018 році збільшився порівняно з 2016 роком на 10,31% або 116,1 тис. грн. Підприємство протягом аналізованого періоду збільшило прибуток на 115,7 тис. грн (62,1%), це пояснюється збільшенням обсягів

реалізації продукції та зменшення собівартості. Відповідно протягом аналізованого періоду показники рентабельності підприємства демонстрували позитивну динаміку.

Вартість власного капіталу підприємства у 2018 році у порівнянні з 2016 роком зросла на 72,1% або на 216,7 тис. грн та склала 588,7 тис. грн, це в першу чергу було спричинено збільшенням нерозподіленого прибутку підприємства. також можна пояснити збільшенням нерозподіленого прибутку протягом аналізованого періоду. Необхідно зазначити, що в структурі власного капіталу підприємства протягом 2016-2018 рр. нерозподілений прибуток ТОВ «Онiкс» займав найбільшу питому вагу 87,5-90,5%.

Показники ліквідності підприємства протягом аналізованого періоду перевищували нормативні значення, відповідно підприємство володіє значним обсягом вільних ресурсів, які сформувалися завдяки власним джерелам. З позиції кредиторів підприємства такий варіант формування оборотних коштів є найбільш прийнятним оскільки підприємство має високі платіжні можливості. Підприємство абсолютно стійким протягом всього періоду аналізу, про що свідчать показники фінансової стійкості. Показники ділової активності, також засвідчили стабільну діяльність підприємства.

Діагностика ймовірності банкрутства підприємства підтвердила результати проведеного аналізу щодо стабільної та ефективної діяльності підприємства. За результатами діагностики у підприємства відсутня ймовірність настання банкрутства, що свідчить про задовільний фінансовий стан підприємства та формування задовільної структури балансу.

3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РАННЬОГО ВИЯВЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «ОНІКС»

3.1 Розробка моделі антикризового управління на підприємстві

Наслідки економічної кризи на вітчизняних промислових ринках особливо гостро ставлять питання про необхідність вдосконалення стратегії розвитку підприємства і підготовки до наступної фази зростання. Отже, загальні рекомендації щодо удосконалення стратегії вітчизняних підприємств охоплюють удосконалення всього стратегічного набору, тобто корпоративної, ділової та функціональних стратегій підприємств.

Процес виведення підприємства з кризового стану має відбуватися не хаотично та безсистемно, він має бути належним чином організований та скоординований. Розуміння цих аксіоматичних істин обумовлює доцільність визначення основних документів, що повинні розроблятися у процесі антикризового управління підприємством [56].

В цілому, антикризове управління можна охарактеризувати як вид управління, який дотримується принципів цілеспрямованості, комплексності, корисності, безперервності, ефективності, гнучкості, оперативності, раціональності. Приведені характеристики є тими властивостями, які забезпечують можливість розробки і реалізації актуальної і результативної антикризової програми [18].

Вихід підприємства з кризового стану можливий лише за умови застосування антикризового управління. При цьому під антикризовим слід розуміти управління, в якому поставлено певним чином передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів, розробка заходів для зниження негативних наслідків кризи і використання її факторів для наступного розвитку. З цієї точки зору антикризовим у певній мірі повинно бути будь-яке управління підприємством. Тобто для ефективного функціонування

підприємства в загальній системі управління повинна постійно функціонувати система антикризового управління. Лише за цієї умови можливо своєчасно прогнозувати і попереджати розвиток кризи на підприємстві, що дозволить уникнути банкрутства [13].

Таким чином, головним завданням антикризового управління є розробка й першочергова реалізація заходів, спрямованих на нейтралізацію найбільш небезпечних чинників, які інтенсивно впливають на завершальне явище, що призводить до кризового стану.

Складність проблеми стратегії й тактики антикризового управління полягає в тому, що, з одного боку, стратегічні рішення, спрямовані на запобігання кризи, повинні бути прийняті та реалізовані на ранніх стадіях управління, коли процес руху до кризи ще не набув кумулятивного характеру і тому ще не став незворотним. З іншого боку, рішення, прийняті на ранніх стадіях, базуються на дуже слабких і тому не завжди достовірних сигналах про виникнення несприятливих тенденцій. Тактичні рішення, на відміну від стратегічних, приймаються на основі більш повної і точної інформації, що відбиває актуальний стан системи. Однак часу для докорінної перебудови діяльності системи з метою запобігання кризи або дуже мало, або немає зовсім [28].

Механізм антикризового управління традиційно представляється у вигляді послідовної сукупності етапів [35]:

1. Діагностика поточного стану підприємства, яке потребує антикризового втручання.
2. Обґрунтування мети і завдань антикризового управління, спрямованого на подолання поточної нестабільної ситуації або запобігання її погіршенню у майбутньому.
3. Визначення об'єкта і суб'єкта антикризових втручань, а також часового фактору у вирішенні соціально-економічних проблем.
4. Діагностика ресурсних можливостей об'єкта антикризового управління з метою формування бажаного рівня ефективності господарських

рішень.

5. Розроблення і реалізація антикризової програми підприємства, спрямованої на подолання проблем в умовах ресурсних і часових обмежень.

6. Формування пропозицій щодо запобігання кризовим явищам у майбутньому.

За цих умов антикризова програма підприємства є центральною ланкою антикризового управління, яка пов'язує його мету і систему цілей, способи їх досягнення із завданням виходу з нестабільного положення і забезпечення подальшого динамічного розвитку суб'єкта господарювання. Це підтверджується низкою вимог до зазначеного документа, найбільш важливими з яких повинні бути [21]:

- підпорядкованість стратегічним пріоритетам підприємства;
- своєчасність і гнучкість реакції на нові зовнішні і внутрішні чинники, що впливають на результати діяльності суб'єкта господарювання;
- кількісна і якісна вимірюваність результатів і параметрів антикризових заходів;
- конкретність змісту для виконавців.

Реалізація зазначених вимог, що створюють передумови для організаційного забезпечення антикризової програми, повинна сприяти подальшому розвитку суб'єкта господарювання переважно на інноваційній основі. Цей факт викликаний тим, що підприємство, перебуваючи у кризовому стані поза залежністю від подальшої його динаміки, вичерпало наявні у нього традиційні можливості стабілізації і покращання ситуації, тобто виявилася низка протиріч у здійсненні господарських процесів економічного, соціального, технологічного, організаційного характеру.

Для подолання протиріч забезпечення подальшого динамічного зростання і функціонування підприємства доцільно скористатися переважно інноваційними антикризовими заходами – системою інноваційних стратегій [51], спрямованих на зміцнення поточного положення суб'єкта господарювання і формування підґрунтя довгострокової стійкості.

Разом із тим практичне застосування антикризової програми передбачає систематичне використання таких додаткових інструментів, що забезпечують інноваційним заходам цілеспрямованість, як інвестиційна і маркетингова політика [18], що підтверджує актуальність і важливість цього напрямку подолання кризових явищ. Однак у складі окремих елементів антикризової програми відсутні посилання на використання інструментів інноваційної стратегії.

Так, оцінка ступеня кризовості стану підприємства традиційно здійснюється за допомогою низки тестів із застосуванням важливих фінансово-економічних індикаторів діяльності, що дають чітку відповідь для ідентифікації стану аналізованого суб'єкта господарювання [11].

Практичне використання цих методичних підходів, окрім зазначеного аспекту, не позбавлене недоліків:

- в основу оцінки покладено насамперед фінансові показники, що не повною мірою характеризують економічний стан підприємства – це суперечить основним принципам економічної діагностики використання всієї наявної інформації, у тому числі пов'язаної з інноваційними напрямками подолання кризи;

- результати, отримані у ході застосування методичного підходу, значною мірою залежать від аналізованого періоду і вибірки підприємств, що ускладнює формування узагальнювальних критеріїв оцінки ступеня кризи для інших підприємств;

- з метою подальшого усунення наслідків або превентивних заходів отримані результати мають низьку корисність, оскільки характеризують лише поточний момент, і не вказують на перспективні напрямки стратегічного антикризового управління, в тому числі інноваційні, спроможні забезпечити суб'єкту господарювання економічну стійкість на довгострокову перспективу. Усунення названих недоліків необхідно здійснити шляхом внесення показників, спроможних оцінити інноваційний потенціал підприємства, тобто його можливостей забезпечувати подальшу

стабілізацію ситуації з використанням нетрадиційних для суб'єкта господарювання напрямків. Крім того, активізацію інноваційного напрямку формування антикризової програми науковці бачать у необхідності диференціації інструментів шляхом виділення передусім економічних складових державних механізмів, а також можливостей власне підприємства [29].

До останньої групи доцільно відносити такі методи, як менеджмент, маркетинг, організаційні можливості, фінансування, що повністю відповідають зазначеним вище інструментам антикризової програми. Оскільки інструменти менеджменту забезпечують цілеспрямованість усього комплексу антикризового управління, вони потребують першочергового застосування – для цього необхідно обґрунтувати подальшу місію і систему цілей підприємства, яке потребує втручання з метою подолання кризи або ж її ненастання, що забезпечить спрямованість антикризової програми суб'єкта господарювання.

Детальне обґрунтування зазначених аспектів забезпечить вибір і формування стратегічних напрямків розвитку ринкових інноваційних можливостей підприємства, які спроможні забезпечити отримання належних фінансово-економічних результатів для стабілізації становища суб'єкта господарювання. Це, у свою чергу, потребує формування відповідного фінансового підґрунтя за умови невизначеності інноваційного середовища шляхом застосування сценарійного підходу до стратегічного планування, спроможного формалізувати найбільш імовірні напрямки інноваційного розвитку підприємства в умовах кожного конкурентного ринку збуту інноваційної продукції [33].

Основними документами, які мають розроблятися на підприємстві в рамках антикризового управління є антикризова програма та план антикризових заходів. Антикризова програма – це спеціальним чином підготовлений внутрішній документ, у якому систематизовано викладається перелік основних заходів, що планується здійснити в межах підприємства,

його структурних підрозділів та функціональних служб для досягнення поставленої мети – виведення підприємства з кризового стану.

Формування антикризової програми належить до найбільш відповідальних та вагомих питань, оскільки саме обґрунтований вибір антикризових заходів забезпечує виведення підприємства зі стану кризи з найменшими втратами у найкоротші терміни

Антикризова програма розроблюється на підставі проведеного моніторингу внутрішнього та зовнішнього середовища виробничого підприємства, який передбачає [16]:

- здійснення комплексної діагностики результатів господарсько-фінансової діяльності виробничого підприємства, вивчення динаміки найважливіших показників діяльності (обсяг виробництва, доходів, витрат, прибутку, активів та капіталу, а також рентабельності, ліквідності, оборотності, фінансової стійкості підприємства);

- визначення обсягу, структури і періоду погашення зовнішніх фінансових зобов'язань;

- визначення основних причин виникнення та поглиблення кризи розвитку підприємства;

- оцінку масштабу і можливих наслідків подальшого поглиблення кризових явищ і терміну виникнення ситуації банкрутства;

- оцінку внутрішніх можливостей підприємства щодо локалізації та переборення кризових явищ.

Розглянемо деякі підходи до формування програм антикризового управління.

Авторами роботи [21, 32] пропонується формувати програму антикризового управління згідно зі сферами діяльності підприємства, такими як маркетингова політика, управління персоналом, фінансове управління, інвестиційна політика, організаційне управління і операційний менеджмент.

Також вказується, що реалізація антикризової програми потребує узгодження та координації дій всіх перерахованих вище напрямів.

Ефективне і одночасне впровадження заходів в рамках цих напрямків дозволить вивести підприємство зі стану кризи та забезпечить його фінансове оздоровлення.

Л. Лігоненко [28] розглядає антикризову програму діяльності як процес прийняття управлінського рішення. Автор пропонує структурну схему гіпотетичної системи формування антикризової програми, яка зображена на рис. 3.1.

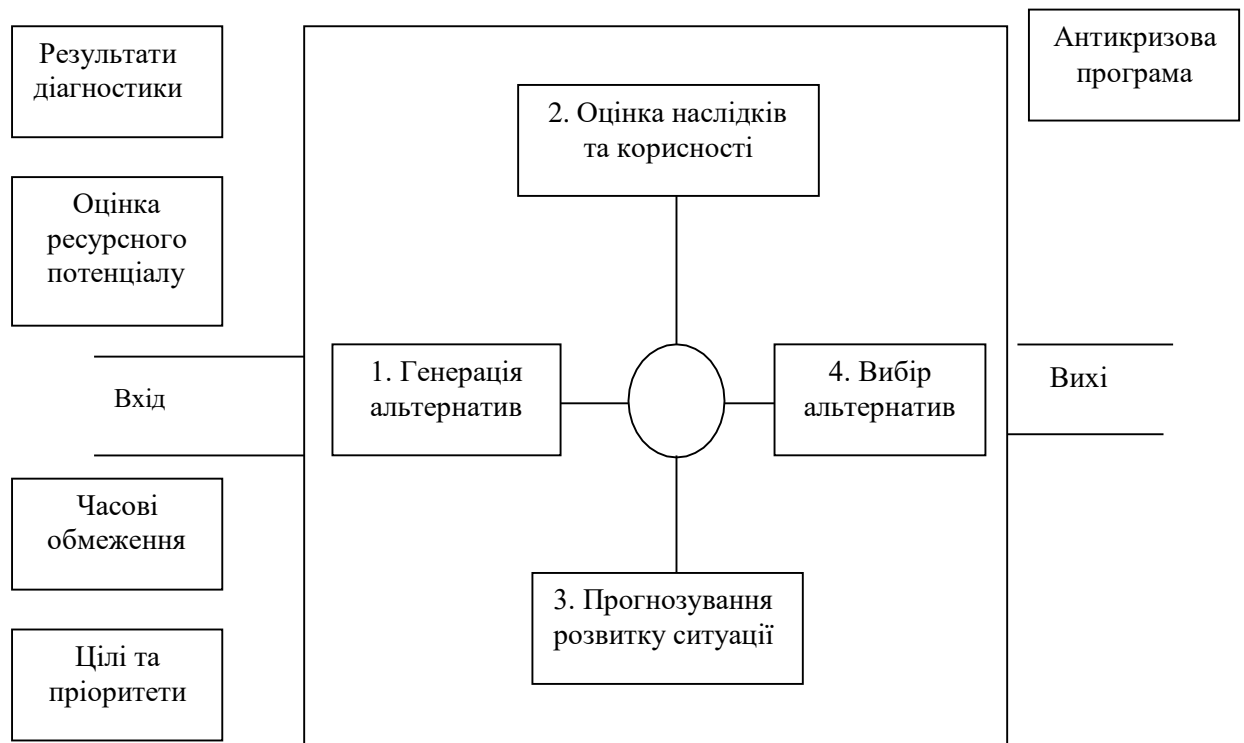

Рис. 3.1 – Схема прийняття рішення щодо змісту антикризової програми

3. Шершньова [61] пропонує використовувати визначення концепції подолання кризи, яка визначає загальну систему дій, спрямованих на обґрунтування та досягнення поставленої мети – подолання взаємопов'язаних кризових явищ. Автор передбачає використання найбільш загальних підходів, засобів, методів та інструментів антикризового управління. Для виконання концепції з подолання кризи організаційно пропонується поділ робіт на три етапи:

1. Комплексний аналіз та оцінка стану підприємства; ідентифікація типу кризових явищ та механізмів їх взаємозв'язку.

2. Розробка та виконання першочергових заходів, спрямованих на подолання виявлених кризових явищ.

3. Розробка стратегії з остаточної стабілізації, подолання наслідків криз, перехід до зростання або до ліквідації підприємства.

Виходячи зі встановлених вимог, на рис. 3.2. наведено орієнтовний формат (структура) антикризової програми.

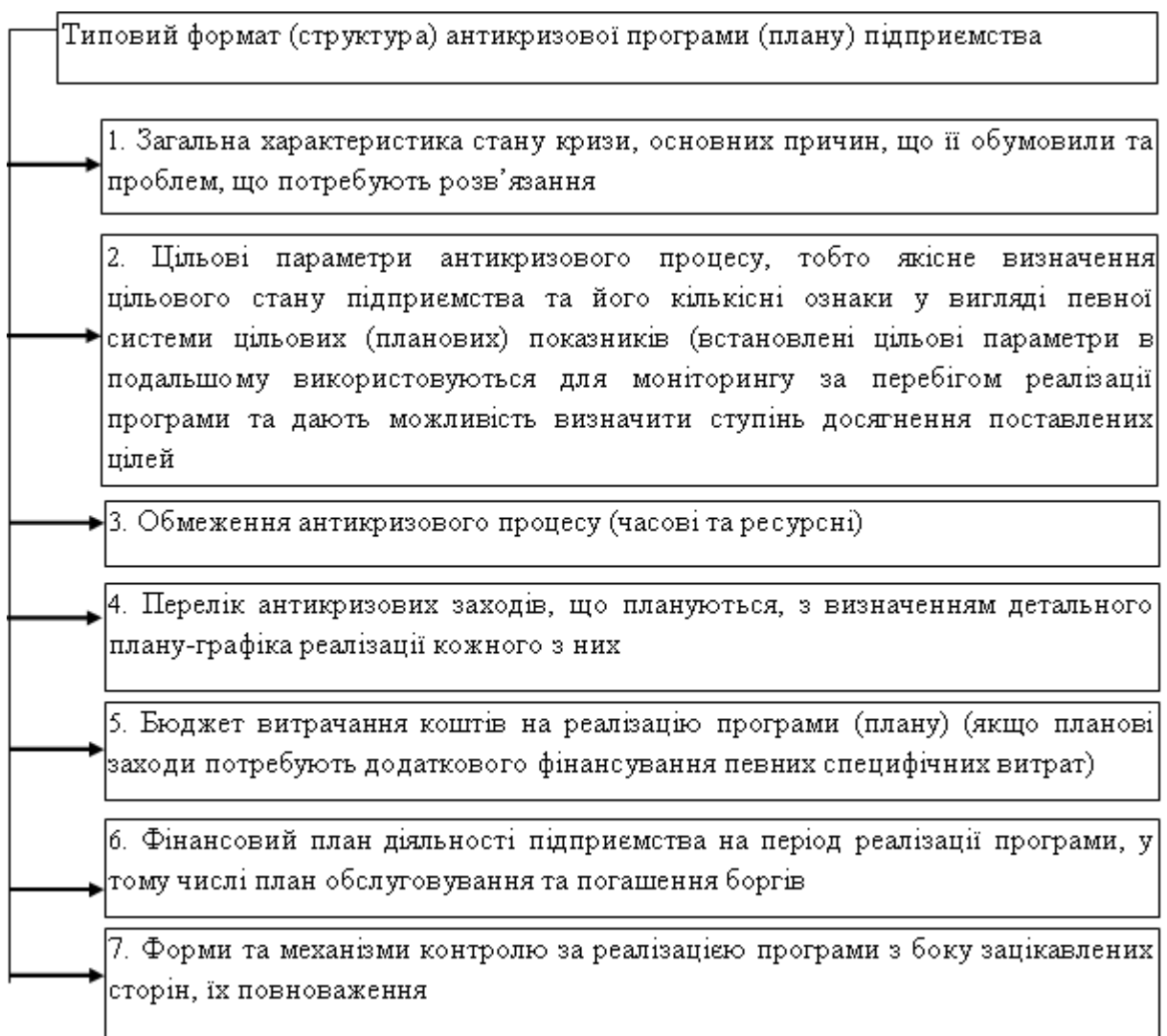

Рис. 3.2 – Структура антикризової програми підприємства

Таким чином, пропонується наступне трактування змісту і складу антикризової програми підприємства з урахуванням особливостей і місця

інноваційної складової його антикризової стратегії. Антикризова програма підприємства являє собою складову механізму антикризового управління суб'єктом господарювання у вигляді планового документа, що встановлює цілі і завдання, доцільні для досягнення у запланованому періоді, а також методи їх реалізації (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Змістовна характеристика антикризової програми суб'єкта господарювання

Характеристики антикризової програми		Типи антикризового управління	
Превентивне		Реактивне	Посткризове
1. Мета		вихід з нестабільного стану і недопущення подальшого банкрутства	
2. Завдання	діагностика ризику розгортання кризи і прогноз її наслідків	оцінка масштабів кризи і її фази	перегляд сильних і слабких сторін за нових умов господарювання
3. Основні розділи антикризової програми		продукція, ресурси, ринки збуту, організація виконання	
1. Складові діагностики стану підприємства		майновий стан, фінансова стійкість, ліквідність і платоспроможність, рентабельність і ділова активність, інноваційний потенціал	
5. Показники інноваційної складової відбору антикризових заходів	питома вага інтелектуальної власності у загальній вартості майна підприємства; питома вага персоналу, зайнятого в НДДКР; коефіцієнт майна, призначеного для НДДКР; коефіцієнт впровадження нових видів продукції; коефіцієнт стійкості інноваційного зростання	чиста дисконтована вартість; внутрішня норма прибутковості; період окупності	потенціал інноваційного продукту
6. Методи планування інноваційних заходів		сценарійний підхід (оптимістичний, песимістичний, найбільш очікуваний сценарій); стратегічний контролінг	

Представлення антикризової програми підприємства у вигляді низки заходів на основі запропонованих положень сприятиме подальшому зміцненню положення суб'єктів господарювання в умовах мінливого зовнішнього середовища і забезпечуватиме перехід організацій на переважно інтенсивний тип розвитку.

Мета антикризової програми вважається досягнутою, якщо з допомогою зовнішніх та внутрішніх фінансових джерел, проведення організаційних та виробничо-технічних удосконалень підприємство виходить з кризи (нормалізує виробничу діяльність) і забезпечує свою прибутковість та конкурентоспроможність у довгостроковому періоді.

Враховуючи особливості діяльності виробничих підприємств і результати діагностичного оцінювання рівня їх кризового стану керівництву та спеціалістам слід обґрунтувати стратегічні альтернативи виходу з кризи: стратегію виживання, стратегію стабілізації або стратегію зростання.

На даному етапі здійснення вибору однієї з наведених вище антикризових стратегій, деталізуються шляхи її формування з урахуванням тих проблем (небезпек) і слабких сторін, що були виявлені в процесі діагностуванні кризового стану враховуючи відповідні напрямками дослідження, які повинні здійснюватися, з урахуванням специфіки і глибини кризового стану, кожним виробничим підприємством.

Враховуючи теоретичні основи стратегічного управління і практику виробничих підприємств щодо здійснення заходів по виходу з кризи, нами пропонується модель вибору та розроблення антикризової стратегії виробничого підприємства (рис. 3.3).

Запропонована модель відображає складний взаємопов'язаний комплекс стратегічних і оперативних заходів, кожен з яких підпорядковується єдиній меті, цілям і завданням, пов'язаних з реалізацією антикризової політики підприємства, а її елементи можуть мати як захисний, так і наступальний характер, використання яких дозволить виробничому підприємству в кризових умовах не тільки розв'язати проблему виживання,

але й реалізувати перспективу сталого росту.

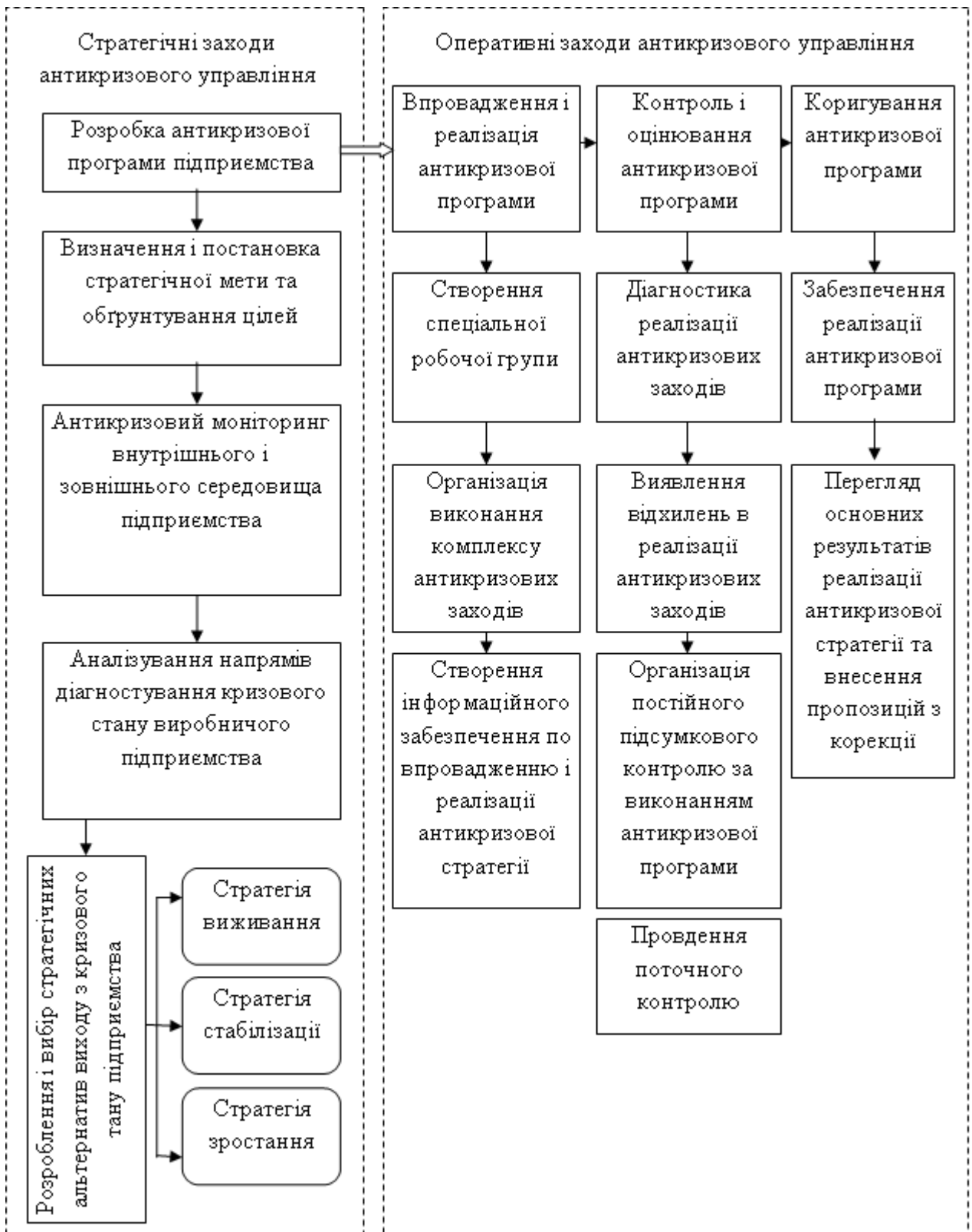

Рис. 3.3 – Комплекс стратегічних і оперативних заходів, щодо здійснення антикризового управління виробничим підприємством

Таким чином, розроблений комплекс стратегічних і оперативних заходів реалізації антикризової програми призначений для вирішення певного переліку проблем, яка є інструментом реалізації цілей антикризового розвитку підприємства та забезпечення його існування у довгостроковій перспективі.

3.2 Удосконалення методики діагностики фінансової кризи на підприємстві

В умовах поглиблення кризових явищ в економіці України важливе методологічне значення має розробка методики оцінки рівня фінансової безпеки підприємства з метою своєчасної діагностики і попередження загроз. Аналіз економічної літератури показав, що фінансова безпека підприємства – складна категорія, тому одним із найбільш обґрунтованих підходів до визначення її рівня є використання інтегральної оцінки із застосуванням методу інтегральних індикаторів. Це дасть можливість ґрунтовно підійти до розробки ефективної системи заходів щодо нейтралізації впливів окремих факторів на фінансову безпеку та дозволить забезпечити підвищення її рівня. В цьому аспекті необхідно здійснити відбір індикаторів для визначення стану складових фінансової безпеки підприємства, надати індикаторам вагових коефіцієнтів та сформуванню методики визначення інтегрального індексу фінансової безпеки підприємства.

Така методика повинна:

- враховувати стратегічні цілі і задачі підприємства;
- забезпечувати комплексний підхід при проведенні оцінки: узагальнений показник фінансової безпеки підприємства має складатися із окремих оцінок її складових, які можуть мати різні пріоритети, в залежності від виду діяльності та етапу життєвого циклу підприємства;
- забезпечувати порівнянність показників, які використовуються для

побудування інтегральної оцінки;

– бути достатньо простою и доступною, базуватися на облікових даних. Вихідні показники за складовими фінансової безпеки мають відповідати наступним вимогам:

– інформативність, найточніше відображення складової фінансової безпеки підприємства;

– відносна незалежність один від одного;

– порівнянність у просторі та часі;

– відомість алгоритмів розрахунку.

Розглянемо методику оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, Розглянемо методику оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, запропоновану в роботі Ю. Б. Кракос та Р. О. Разгон [25].

Згідно з нею інтегральний показник фінансової безпеки підприємства можна визначати в балах як суму відповідних комплексних показників:

– для оцінки ефективності управління: рентабельність активів, власного капіталу, продукції, загальна рентабельність продажу з валового прибутку;

– для оцінки платоспроможності та фінансової стійкості: коефіцієнт поточної ліквідності, абсолютної ліквідності, співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості, коефіцієнти забезпечення власними обіговими коштами та маневреності власного капіталу;

– для оцінки ділової активності: показники оборотності активів, основних засобів, оборотних активів, грошових коштів, власного капіталу;

– для оцінки ринкової стійкості: коефіцієнти автономії, фінансового ризику, маневреності оборотних активів, мобільності, індекс постійного активу;

– для оцінки інвестиційної привабливості: коефіцієнт чистої виручки, показник чистого прибутку на акцію, коефіцієнт реінвестування прибутку, стійкого економічного зростання, показник маржі прибутку.

Складники фінансової безпеки запропоновано розраховувати методом динамічної рейтингової оцінки. В якості нормативних значень автори

пропонують використовувати середньогалузеві показники. Також при виборі бази відліку рейтингової оцінки вони вводять поняття «еталонне підприємство». Його показники мають відповідати нормативним мінімальним значенням, визначеним виходячи з принципів ефективності діяльності підприємства.

Таким чином, за відповідності значень коефіцієнтів їхнім нормативним значенням рейтинг «еталонного підприємства» за кожним складником фінансової безпеки підприємства дорівнюватиме 1, а інтегральний показник фінансової безпеки підприємства дорівнюватиме 5.

Зазначена методика є комплексною, але вона має певні недоліки:

- всі складові фінансової безпеки підприємства мають однаковий внесок в її інтегральну оцінку, тоді як їх значущість може змінюватися протягом часу;

- деякі з наведених індикаторів перекликаються один з іншим, не несучи якісно нової інформації щодо стану окремих складових фінансової безпеки;

- відсутня шкала оцінки рівня фінансової безпеки підприємства.

Тому вважаємо за доцільне навести власну методику оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, розроблену на основі вдосконалення методики Ю. Б. Кракос та Р. О. Разгон.

Так, до структури фінансової безпеки підприємства віднесемо наступні складові: рентабельність діяльності, ділову активність, ліквідність і платоспроможність, фінансову стійкість, інвестиційну привабливість. На основі аналізу економічної літератури та враховуючи наведені вище вимоги визначимо показники фінансової безпеки підприємства за її окремими складовими [15]:

1. Рентабельність діяльності підприємства I_p можна оцінити за такими показниками:

- 1) рентабельність активів – P_A . Цей коефіцієнт дає загальну картину за ступенем прибутковості діяльності, причому в масштабах усього

підприємства, а не окремих складових його діяльності;

2) рентабельність власного капіталу – R_{BK} ;

3) рентабельність продажів – $R_{П}$.

2. Ділову активність підприємства $I_{ДА}$ визначимо такими показниками:

1) коефіцієнт оборотності активів – O_A . Даний коефіцієнт дає загальну картину ефективності використання активів;

2) коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) – $O_{OЗ}$. Він конкретизує попередній показник, оскільки ключовою статтею активів балансу суб'єкту підприємництва сфери матеріального виробництва є його основні засоби. До того ж проблема зносу основних засобів є актуальною для підприємств України;

3) коефіцієнт оборотності власного капіталу – O_{BK} .

3. Рівень ліквідності і платоспроможності підприємства $I_{ЛП}$ можна оцінити наступними показниками:

1) коефіцієнт покриття – $K_{П}$;

2) співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості – $K_{ДЗ}/K_{З}$;

3) коефіцієнт абсолютної ліквідності – $K_{АЛ}$.

1. Для визначення рівня фінансової стійкості підприємства $I_{ФС}$ використаємо такі показники:

1) коефіцієнт фінансового левериджу (ризик) – $K_{ФЛ}$;

2) коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами – $K_{ЗВОК}$;

3) коефіцієнт довгострокової фінансової стійкості – $K_{ДФС}$.

5. Рівень інвестиційної привабливості підприємства $I_{ІП}$ можна оцінити наступними показниками:

1) коефіцієнт чистої виручки – $K_{ЧВ}$;

2) коефіцієнт реінвестування прибутку – $K_{РП}$.

Індикаторами рівня складових фінансової безпеки підприємства виступатимуть нормовані значення, розраховані на базі нормативних (граничних) значень вихідних показників за формулою 3.1:

$$x_i = \left(\frac{P_i^{\phi}}{P_i^H} \right)^k, \quad (3.1)$$

де x_i – ступінь відхилення фактичного значення i -го показника від його нормативного (граничного) значення;

P_i^{ϕ}, P_i^H – відповідно фактичне та нормативне значення i -го показника;

k – показник степеня

Показник степеня k у формулі 1 набуває два значення: якщо напрямком оптимізації вихідного показника є його збільшення, він дорівнює 1, якщо зменшення – він дорівнює -1.

Граничні значення вихідних показників необхідно визначити, виходячи з умови мінімально допустимого рівня безпеки, перевищення якого означало б перехід підприємства в фінансово небезпечну зону. Але не для всіх з наведених фінансових показників можна знайти мінімальні теоретично обґрунтовані значення.

До того ж їх значення можуть відрізнятися в залежності від виду економічної діяльності підприємства, а в умовах фінансово-економічної кризи для більшості вітчизняних підприємств загальноприйняті у світовій практиці значення є взагалі недосяжними. Тому вважаємо, що в якості нормативних значень для вихідних показників доцільно використовувати їх середньогалузеві значення, які характеризують реальний фінансовий стан підприємств на даному етапі розвитку економіки із врахуванням галузевої специфіки та розраховуються за даними статистичної звітності.

Математичне виведення оцінок складових фінансової безпеки підприємства $I_p, I_{да}, I_{лп}, I_{фс}, I_{ш}$, через окремі індикатори відбувається за формулою:

$$I_j = \sum_{i=1}^n x_{ij} \times a_{ij}, \quad (3.2)$$

де I_j – інтегральна оцінка j -тої складової фінансової безпеки підприємства;

x_{ij} – i -тий індикатор j -тої складової;

a_{ij} – ваговий коефіцієнт i -того індикатора в оцінці j -тої складової;

n – кількість індикаторів j -тої складової.

Вагові коефіцієнти кожного з індикаторів можна визначати експертним шляхом з урахуванням їх пріоритетності. За результатами проведеного дослідження значення цих коефіцієнтів можуть бути наступними (табл. 3.2):

Таблиця 3.2 – Вагові частки індикаторів за складовими фінансової безпеки підприємства

Складові фінансової безпеки підприємства (I_i)	Вихідні показники за складовими фінансової безпеки підприємства	Вагові частки індикаторів (a_{ij})
Рентабельність діяльності (I_p)	Рентабельність активів (P_A)	0,15
	Рентабельність власного капіталу (P_{BK})	0,35
	Рентабельність продажів (P_{II})	0,20
Ділова активність ($I_{ДА}$)	Коефіцієнт оборотності активів (O_A)	0,50
	Коефіцієнт оборотності основних засобів ($O_{OЗ}$)	0,30
	Коефіцієнт оборотності власного капіталу (O_{BK})	0,20
Ліквідність і платоспроможність ($I_{ЛП}$)	Коефіцієнт покриття (K_{II})	0,50
	Співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості ($K_{ДЗ/КЗ}$)	0,30
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{АЛ}$)	0,20
Фінансова стійкість ($I_{ФС}$)	Коефіцієнт фінансового левериджу ($K_{ФЛ}$)	0,50
	Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами ($K_{ЗВОК}$)	0,35
	Коефіцієнт довгострокової фінансової стійкості ($K_{ДФС}$)	0,15
Інвестиційна привабливість (I_{II})	Коефіцієнт чистої виручки ($K_{ЧВ}$)	0,55
	Коефіцієнт реінвестування прибутку ($K_{РП}$)	0,15

Виходячи з цього, інтегральну оцінку фінансової безпеки підприємства можна розрахувати за формулою:

$$I_{ФБП} = I_p \times b_p + I_{ДА} \times b_{ДА} + I_{ЛП} \times b_{ЛП} + I_{ФС} \times b_{ФС} + I_{II} \times b_{II}, \quad (3.3)$$

де $I_{ФБП}$ – інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки підприємства;

I_p , $I_{ДА}$, $I_{ЛП}$, $I_{ФС}$, I_{II} – інтегральні показники відповідно рентабельності діяльності, ділової активності, ліквідності і платоспроможності, фінансової

стійкості, інвестиційної привабливості;

b_p , $b_{ДА}$, $b_{ЛП}$, $b_{ФС}$, $b_{П}$ – вагові коефіцієнти складових фінансової безпеки підприємства в її інтегральній оцінці

Після визначення вагових коефіцієнтів експертним шляхом вони можуть приймати наступні значення: $b_{ФС} = 0,26$, $b_p = 0,21$, $b_{ЛП} = 0,22$, $b_{ДА} = 0,18$, $b_{П} = 0,1$.

Відзначимо, що значущість складових фінансової безпеки та їх індикаторів може відрізнятися залежно від специфіки функціонування підприємства, а також змінюватися для одного і того ж підприємства на різних етапах його життєвого розвитку.

Таким чином, при повній відповідності значень вихідних показників їх середньогалузевим значенням оцінки окремих складових фінансової безпеки підприємства та інтегральна оцінка її рівня дорівнюють 1.

Значення інтегральної оцінки більше 1 означає, що стан фінансової безпеки конкретного підприємства кращий, ніж в середньому по галузі:

- при $I_{ФБП} \geq 1,5$ рівень фінансової безпеки підприємства високий;
- при $1 \leq I_{ФБП} < 1,5$ фінансова безпека підприємства має достатній рівень;
- при $0,5 \leq I_{ФБП} < 1$ – критичний, існує загроза втрати фінансової безпеки;
- при $I_{ФБП} < 0,5$ підприємство є фінансово небезпечним.

З метою апробації зазначеної методики та визначення рівня фінансової безпеки підприємства ТОВ «Онiкс» розрахуємо інтегральну оцінку фінансової безпеки підприємства.

Показники, що входять до інтегрального показника фінансової безпеки було розраховано у другому роздiї кваліфікаційної роботи. Відповідно згрупуємо дані підприємства ТОВ «Онiкс» для здійснення подальших розрахунків (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Значення показників за складовими фінансової безпеки підприємства ТОВ «Онiкс» за 2017-2018 рр.

Складові фінансової безпеки підприємства	Вихідні показники за складовими фінансової безпеки підприємства	2017 р.	2018 р.
Рентабельність діяльності	Рентабельність активів (P_A)	0,73	0,59
	Рентабельність власного капіталу (P_{BK})	0,78	0,63
	Рентабельність продажів (P_{II})	0,22	0,21
Ділова активність	Коефіцієнт оборотності активів (O_A)	3,62	2,15
	Коефіцієнт оборотності основних засобів (O_{O3})	11,36	9,37
	Коефіцієнт оборотності власного капіталу (O_{BK})	3,87	2,62
Ліквідність і платоспроможність	Коефіцієнт покриття (K_{II})	10,97	12,16
	Співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості ($K_{ДЗ/КЗ}$)	1,87	10,21
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (K_{AL})	5,11	2,29
Фінансова стійкість	Коефіцієнт фінансового левериджу ($K_{ФЛ}$)	-	-
	Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами ($K_{ЗВОК}$)	0,90	0,92
	Коефіцієнт довгострокової фінансової стійкості ($K_{ДФС}$)	0,93	0,91
Інвестиційна привабливість	Коефіцієнт чистої виручки ($K_{ЧВ}$)	0,21	0,20
	Коефіцієнт реінвестування прибутку ($K_{РП}$)	0,06	0,83

Враховуючи вагові частки індикаторів здійсимо розрахунок показників підприємства ТОВ «Онiкс» з урахуванням їх вагомості (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Вагові частки індикаторів підприємства ТОВ «Онiкс» за 2017-2018 рр.

Складові фінансової безпеки підприємства	Вихідні показники за складовими фінансової безпеки підприємства	Вагові частки індикаторів	
		2017 р.	2018 р.
1	2	3	1
Рентабельність діяльності	Рентабельність активів (P_A)	0,329	0,266
	Рентабельність власного капіталу (P_{BK})	0,273	0,221
	Рентабельність продажів (P_{II})	0,011	0,018
	<i>Інтегральний показник (I_p)</i>	0,616	0,531
Ділова активність	Коефіцієнт оборотності активів (O_A)	1,810	1,225
	Коефіцієнт оборотності основних засобів (O_{O3})	3,108	2,811
	Коефіцієнт оборотності власного капіталу (O_{BK})	0,771	0,521
	<i>Інтегральний показник ($I_{ДА}$)</i>	5,992	1,560

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	1
Ліквідність і платоспроможність	Коефіцієнт покриття (Кп)	5,185	6,230
	Співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості (К _{ДЗ/КЗ})	1,161	3,063
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (К _{АЛ})	1,022	0,158
	<i>Інтегральний показник (І_{ЛП})</i>	5,992	1,560
Фінансова стійкість	Коефіцієнт фінансового левериджу (К _{ФЛ})	0	0
	Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами (К _{ЗВОК})	0,315	0,322
	Коефіцієнт довгострокової фінансової стійкості (К _{ДФС})	0,110	0,111
	<i>Інтегральний показник (І_{ФС})</i>	5,992	1,560
Інвестиційна привабливість	Коефіцієнт чистої виручки (К _{ЧВ})	0,132	0,11
	Коефіцієнт реінвестування прибутку (К _{РП})	0,027	0,371
	<i>Інтегральний показник (І_П)</i>	0,159	0,181

Виходячи з цього, інтегральну оцінку фінансової безпеки підприємства розрахуємо за наведеною вище формулою:

$$I_{\text{ФБП}} 2017 = 0,616 \times 0,21 + 5,992 \times 0,18 + 7,968 \times 0,22 + 0,155 \times 0,26 + 0,159 \times 0,1 = 3,121$$

$$I_{\text{ФБП}} 2018 = 0,531 \times 0,21 + 1,560 \times 0,18 + 9,751 \times 0,22 + 0,163 \times 0,26 + 0,181 \times 0,1 = 3,263$$

Таким чином, на основі розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки підприємства ТОВ «Онiкс» можна стверджувати, що підприємство має високий рівень фінансової безпеки, оскільки розраховані значення перевищують показник 1,5.

При цьому враховуючи результати проведеного аналізу фінансового стану підприємства, є ряд рекомендацій, які на наш погляд дозволять підприємству й надалі підтримувати відповідний рівень:

- покращити ефективність використання оборотних коштів (показники ліквідності підприємства свідчать про значні вільні фінансові ресурси);
- розглянути доцільність залучення довгострокових позик, з можливістю розширення виробництва, яке дозволяє отримувати значні обсяги прибутку;
- при можливості, максимально диверсифікувати діяльність підприємства.

Враховуючи повністю задовільний фінансовий стан підприємства, слід

зазначити, що значна кількість зовнішніх фінансових ризиків зумовлює необхідність постійно відстежувати рівень фінансового стану підприємства задля швидкого реагування на можливі недоліки в управлінні підприємством, що можуть бути перешкодою ефективному протистоянню зовнішніх та внутрішніх загроз підприємства та оперативному внесенню відповідних коректив щодо усунення слабких місць. Лише за цих умов можливий стабільний економічний розвиток підприємства, що функціонує в умовах мінливого та нестабільного зовнішнього середовища.

Отже, запропонована нами методика дозволить комплексно оцінити рівень фінансової безпеки аналізованого підприємства, порівняти його з середнім в галузі.

Методика створена на базі інтегрального показника, який враховує 11 показників, що характеризують діяльність підприємства. Для врахування особливостей окремого підприємства та змін в його середовищі запропонована модель може модифікуватися через нове ранжування показників.

Висновки до розділу 3

Під антикризовим управлінням слід розуміти управління, в якому поставлено певним чином передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів, розробка заходів для зниження негативних наслідків кризи і використання її факторів для наступного розвитку. З цієї точки зору антикризовим у певній мірі повинно бути будь-яке управління підприємством. Тобто для ефективного функціонування підприємства в загальній системі управління повинна постійно функціонувати система антикризового управління. Лише за цієї умови можливо своєчасно прогнозувати і попереджати розвиток кризи на підприємстві, що дозволить уникнути банкрутства.

З метою удосконалення антикризового управління запропоновано

модель вибору та розроблення антикризової стратегії підприємства. Ця модель відображає складний взаємопов'язаний комплекс стратегічних і оперативних заходів, кожен з яких підпорядковується єдиній меті, цілям і завданням, пов'язаних з реалізацією антикризової політики підприємства, а її елементи можуть мати як захисний, так і наступальний характер, використання яких дозволить виробничому підприємству в кризових умовах реалізувати перспективу сталого росту.

Фінансова безпека підприємства – складна категорія, тому одним із найбільш обґрунтованих підходів до визначення її рівня є використання інтегральної оцінки із застосуванням методу інтегральних індикаторів. Це дасть можливість ґрунтовно підійти до розробки ефективної системи заходів щодо нейтралізації впливів окремих факторів на фінансову безпеку та дозволить забезпечити підвищення її рівня. В цьому аспекті необхідно здійснити відбір індикаторів для визначення стану складових фінансової безпеки підприємства, надати індикаторам вагових коефіцієнтів та сформуванати методика визначення інтегрального індексу фінансової безпеки підприємства. Запропонована методика на базі інтегрального показника враховує 11 показників, що характеризують діяльність підприємства. На основі розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки підприємства ТОВ «Онiкс» можна стверджувати, що підприємство має високий рівень фінансової безпеки, оскільки розраховані значення перевищують показник 1,5.

При цьому враховуючи результати проведеного аналізу фінансового стану підприємства, є ряд рекомендацій, які на наш погляд дозволять підприємству й надалі підтримувати відповідний рівень: покращити ефективність використання оборотних коштів (показники ліквідності підприємства свідчать про значні вільні фінансові ресурси); розглянути доцільність залучення довгострокових позик, з можливістю розширення виробництва, яке дозволяє отримувати значні обсяги прибутку; при можливості, максимально диверсифікувати діяльність підприємства.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах актуальності набуває дослідження кризових ситуацій: їх виникнення, фактори впливу, ймовірність виникнення та подальший розвиток. Дослідження криз, а саме: виявлення їх перших ознак є особливо важливим для підприємств, що функціонують в умовах нестабільності та мінливості зовнішнього оточення.

У період кризи найважливішою є проблема ефективності управління підприємством. Розвиток кризи може спричинити два варіанти кінцевого результату дій менеджменту: банкрутство або подолання кризи. Звичайно, що висока компетентність управлінців збільшує можливість позитивного впливу на розвиток окремих кризових процесів на підприємстві. Фази та етапи розвитку управління в умовах кризи такі: перша фаза – етапи шоку і відкочування, друга фаза – етапи адаптації і опанування ситуацією

На практиці з кризою, як правило, ідентифікується загроза неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльність його в неприбутковій зоні або відсутність у цього підприємства потенціалу для успішного функціонування. Оскільки навіть фінансово стійке в даний час підприємство при непередбаченому погіршенні умов господарювання може перейти в стан фінансової кризи, на підприємстві повинна працювати система антикризового управління. У загальному виді антикризове управління – це система прийомів і методів управління фінансами, спрямована на своєчасну діагностику і попередження фінансової кризи шляхом створення комплексу механізмів фінансового оздоровлення і попередження банкрутства підприємства. Фактично антикризове управління починається з моменту вибору місії підприємства, а надалі – в своєчасному розпізнанні сигналів, що свідчать про можливе погіршення стану фірми, її конкурентного статусу.

Отже, система антикризового фінансового управління представляє

собою комплекс взаємозалежних елементів, які реалізують управлінську діяльність на основі антикризового механізму управління за допомогою фахового персоналу, сучасних зв'язків між суб'єктами та об'єктами управління і зовнішнім середовищем.

Для оцінки кризових симптомів застосовується діагностика. Діагностика фінансової кризи – це система цільового фінансового аналізу, спрямованого на виявлення можливих тенденцій і негативних наслідків кризового розвитку підприємства. Залежно від цілей і методів, діагностика фінансової кризи поділяється на: систему експрес-діагностики та систему фундаментальної діагностики фінансової кризи. Адекватне реагування на кризову ситуацію можливе лише на основі своєчасного визначення причин виникнення кризи, що слід шукати у невідповідності між станом і потребами розвитку підприємства та станом і потребами розвитку зовнішнього середовища.

Діагностику фінансової кризи на основі фінансових показників діяльності нами було здійснено на прикладі підприємства ТОВ «Онікс». Таким чином, на основі проведеного аналізу фінансового стану підприємства слід зазначити, що дохід від реалізації товарів, робіт та послуг у 2018 році збільшився порівняно з 2016 роком на 10,31% або 116,1 тис. грн. Підприємство протягом аналізованого періоду збільшило прибуток на 115,7 тис. грн (62,1%), це пояснюється збільшенням обсягів реалізації продукції та зменшення собівартості. Відповідно протягом аналізованого періоду показники рентабельності підприємства демонстрували позитивну динаміку.

Вартість власного капіталу підприємства у 2018 році у порівнянні з 2016 роком зросла на 72,1% або на 216,7 тис. грн та склала 588,7 тис. грн, це в першу чергу було спричинено збільшенням нерозподіленого прибутку підприємства. також можна пояснити збільшенням нерозподіленого прибутку протягом аналізованого періоду. Необхідно зазначити, що в структурі власного капіталу підприємства протягом 2016–2018 рр.

нерозподілений прибуток ТОВ «Онiкс» займав найбільшу питому вагу 87,5-90,5%.

Показники ліквідності підприємства протягом аналізованого періоду перевищували нормативні значення, відповідно підприємство володіє значним обсягом вільних ресурсів, які сформувалися завдяки власним джерелам. З позиції кредиторів підприємства такий варіант формування оборотних коштів є найбільш прийнятним оскільки підприємство має високі платіжні можливості. Підприємство абсолютно стійким протягом всього періоду аналізу, про що свідчать показники фінансової стійкості. Показники ділової активності, також засвідчили стабільну діяльність підприємства.

Діагностика ймовірності банкрутства підприємства підтвердила результати проведеного аналізу щодо стабільної та ефективної діяльності підприємства. За результатами діагностики у підприємства відсутня ймовірність настання банкрутства, що свідчить про задовільний фінансовий стан підприємства та формування задовільної структури балансу.

Незважаючи на те, що підприємство ТОВ «Онiкс» має задовільний фінансовий стан, існує потребу у створенні дієвого механізму щодо запобігання кризовим явищам.

Вихід підприємства з кризового стану можливий лише за умови застосування антикризового управління. При цьому під антикризовим слід розуміти управління, в якому поставлено певним чином передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів, розробка заходів для зниження негативних наслідків кризи і використання її факторів для наступного розвитку. З цієї точки зору антикризовим у певній мірі повинно бути будь-яке управління підприємством. Лише за цієї умови можливо своєчасно прогнозувати і попереджати розвиток кризи на підприємстві, що дозволить уникнути банкрутства.

З метою удосконалення антикризового управління запропоновано модель вибору та розроблення антикризової стратегії підприємства. Ця модель відображає складний взаємопов'язаний комплекс стратегічних і

оперативних заходів, кожен з яких підпорядковується єдиній меті, цілям і завданням, пов'язаних з реалізацією антикризової політики підприємства, а її елементи можуть мати як захисний, так і наступальний характер, використання яких дозволить підприємству в кризових умовах реалізувати перспективу сталого росту.

З метою удосконалення методичного забезпечення діагностики фінансової кризи, було розроблено методику оцінки рівня фінансового стану з урахуванням особливостей ринкової кон'юнктури. Модель створена на базі інтегрального показника, який ураховує 11 показників, що характеризують діяльність підприємства. Для врахування особливостей окремого підприємства та змін в його середовищі запропонована модель може модифікуватися через нове ранжування показників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алмашій Я. І. Антикризове фінансове управління підприємством: сутність та механізми реалізації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент.* 2015. Вип. 12. С. 66–69.
2. Андрієнко В. М., Кобко Р. В. Управління загрозами в системі економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. *Вісник Черкаського університету. Серія : Економічні науки.* 2016. № 1. С. 3–8.
3. Астахова Н., Семиовця О. Антикризове фінансове управління комунальних підприємств. *Науковий вісник.* 2016. № 10. С. 4–19.
4. Біломістна І. І. Біломістний О. М., Крамська М. С. Антикризове фінансове управління підприємством в сучасних умовах господарювання. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики.* 2013. Вип. 1. С. 90–96.
5. Бондаренко В. О., Тулуб О. М. Управління загрозами економічної безпеки підприємств. *Бізнес-навігатор.* 2017. Вип. 3. С. 56–59.
6. Бланк І. О. Фінансова стратегія підприємства : монографія / І. О. Бланк, Г. В. Ситник, О. В. Корольова-Казанська, І. Г. Ганечко. Київ: Київський національний торговельно-економічний ун-т. 2009. 147 с.
7. Василенко В. А. Система діагностики устойчивого розвитку підприємств. *Культура народів Причорномор'я.* 2005. № 66. С. 7–16.
8. Воевутко А. М. Антикризове управління підприємством як динамічною системою. *Проблеми системного підходу в економіці.* 2015. Вип. 51. С. 15–19.
9. Гавриленко Т. В., Прядун Є. А. Антикризове управління як інструмент запобігання кризи. *International scientific journal.* 2015. № 8. С. 148–150.
10. Ганзюк С. М. Фінансова криза на підприємствах України. *Молодий*

вчений. 2016. № 3. С. 49–52.

11. Григор'єва О. В., Міщенко А. Ю. Кризові явища в економіці та їх прояви на підприємстві. *Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту : Сер. : „Міжнародні економічні відносини та світове господарство”*. 2017 № 13 (1). С. 76–79.

12. Гринчишин Я. М. Основні підходи до визначення поняття «криза підприємства». *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24(4). С. 277–283.

13. Губарев О. О., Головка О. Г. Діагностика кризового стану в розвитку суб'єктів господарювання. *Вісник Харківської державної академії культури. Серія : Соціальні комунікації*. 2015. Вип. 46. С. 215–224.

14. Даниленко В. А. Застосування моделей діагностики банкрутства для оцінки фінансової стійкості промислових підприємств України. *Науковий збірник Академії муніципального управління: Серія «Економіка»*. 2009. Вип. 7. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nvamu_ekon/2009_7/09dvaeou.pdf (дата звернення: 15.09.2019).

15. Денисюк О. Г., Дерев'янка О. Ю. Сутність, класифікація та причини виникнення криз у діяльності підприємств. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2015. № 1. С. 80–88.

16. Довгань Д. А. Антикризове управління як спосіб запобігання та упередження неплатоспроможності корпорації. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2013. Вип. 3. С. 152–156.

17. Домніна І.І. Аналіз сучасних підходів до визначення терміна «антикризове управління». *Бізнес Інформ*. 2014. № 12. С. 25–29.

18. Єпіфанова І. Ю., Оранська Н. О. Сутність антикризового управління підприємства. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 265–269.

19. Зверук Л. А., Давиденко Н. М. Антикризове управління підприємством в умовах інноваційного розвитку. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2017. № 1(2). С. 69–75.

20. Камнева А. В. Дослідження існуючих інструментів та моделей антикризового управління на підприємстві. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі*. 2014. № 4. С. 15–27.
21. Карачина Н. П., Савіцька О. О. Антикризове управління: сучасний категоріальний вимір. *Економіка. Управління. Інновації*. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_47 (дата звернення: 26.09.2019).
22. Кірілюк Р. П. Фінансова криза на підприємстві: фактори виникнення та механізм попередження. *Економіка. Управління. Інновації*. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_1_24 (дата звернення: 27.08.2019).
23. Коваленко О. В. Галь С. В. Методи антикризового управління підприємством. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Вип. 8. 2014. С. 107–114.
24. Кравченко М. О., Усманова Е. А. Антикризове управління підприємством на інноваційних засадах. *Наука й економіка*. 2015. Вип. 1. С. 70–76.
25. Кракос Ю. Б. Разгон Р. О. Управління фінансовою безпекою підприємств. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2008. №1 (1). С. 86–97.
26. Кудлаєнко С. В. Особливості фінансової кризи на машинобудівних підприємствах Хмельниччини. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 6. Т. 3 С. 187–189.
27. Кучма С. В. Антикризове управління в системі управління підприємством. *Молодий вчений*. 2015. № 10(2). С. 35–38.
28. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством в умовах економіки знань та інтелектуалізації менеджменту. *Економічний форум*. 2016. № 1. С. 161–170.
29. Марченко І. С., Басюк Т. П. Антикризове управління на підприємстві. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 5. С. 52–55.
30. Маслак О. О. Гром'як О. Б. Експрес-діагностика внутрішніх криз

на підприємстві. *Економічні інновації*. 2013. Вип. 54. С. 116–129.

31. Мельник В. М. Калінська І. М. Фінансова криза підприємства: визначення з позиції циклічної динаміки його розвитку. *Бізнес Інформ*. 2012. № 11. С. 178–182.

32. Міхаліцька Н. Я. Фінансова криза на підприємстві як передумова та причина банкрутства.: URL: http://www.rusnauka.com/23_NTP_2010/Economics/70408.doc.htm (дата звернення: 24.09.2019).

33. Мокряк К. В. Інноваційна діяльність в концепції системи антикризового фінансового управління підприємством. *Молодий вчений Економічні науки*. ОНЕУ. 2016. № 4 (31). С. 142–146.

34. Нусінов В. Я., Семеняка Т. В. Експрес-діагностика фінансового стану підприємства з метою попередження кризи. *Управління розвитком*. 2015. № 2. С. 65–71.

35. Пахомова І. Г., Мамонова О. І. Антикризове фінансове управління машинобудівними підприємствами України. *Ефективна економіка*. 2016. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_7_19 (дата звернення: 18.10.2019).

36. Певтієва С. С., Антоненко В. М. Сутнісно-змістовна ідентифікація категорії «антикризове управління». *Наукові праці МАУП*. 2015. Вип. 45. С. 136–140.

37. Пілецька С. Т. Антикризове управління як інструмент запобігання кризи. *Научный вестник Донбасской государственной машиностроительной академии*. 2014. № 2. С. 190–194.

38. Погребняк А. Ю. Порівняльний аналіз методик оцінки ймовірності банкрутства в системі антикризового управління на підприємстві *Бізнес-інформ*. 2014. №7. С. 344–352.

39. Погріщук Г.Б., Присяжнюк С.В. Ідентифікація фінансової кризи на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 3. С. 463–469.

40. Поддєрьогін А. М. Фінансова стійкість підприємств у економіці України : монографія. Київ : КНЕУ, 2011. 184 с.

41. Подольська В. О. Дискримінантний аналіз як засіб удосконалення

методики діагностики банкрутства підприємства. *Вісн. нац. ун-ту «Львів. політехніка»*. 2007. № 577. С. 322–327.

42. Подсевак В. В., Єлізарова К. С., Єлізаров І. Г. Дослідження моделей прогнозування банкрутства на прикладі гірничо-збагачувального підприємства. *Вісник Криворізького технічного університету: збірник наукових праць*. Вип. 23. 2009. С. 300 – 305.

43. Пожуєва Т. О. Антикризове управління – головна складова інноваційної діяльності та формування конкурентного потенціалу підприємства. *Вісник економічної науки України*. 2015. № 1. С. 121–125.

44. Ромашова Я.В. Криза на різних стадіях життєвого циклу підприємства: причини та напрями реагування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 4. С. 45–49.

45. Роженко О. В. Управління резервами зростання економічної безпеки торговельного підприємства. *Торгівля і ринок України*. 2018. № 1. С. 100–104.

46. Рубан В. Аналіз підходів компонування етапів перебування підприємства в кризі та принципів антикризового управління. *Галицький економічний вісник*. 2014. № 3. С. 106–112.

47. Рязасва Т. Г., Стасюк І. В. Зарубіжні методики визначення ймовірності банкрутства підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. №3. Т. 1. С. 177–181.

48. Сабадаш В. В. Коваленко Є. В. Діагностика кризового стану та загрози банкрутства промислового підприємства: порівняльні оцінку. *Mechanism of Economic Regulation*. 2012. № 2. С. 126–132.

49. Сасько С. А. Антикризове управління: концептуальні підходи та сучасне категоріальне визначення. *Бізнес-навігатор*. 2016. № 1. С. 102–107.

50. Селюченко Н. Є. Масюк В. М. Взаємозв'язок між кризами та ризиками підприємства. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2014. № 811. С.331–339

51. Скриньковський Р. М., Семчук Ж. В., Візник Ю. Я., Горічко Х. І.

Діагностика фінансового стану підприємства з метою попередження кризи та ідентифікації банкрутства. *Бізнес Інформ*. 2016. № 2. С. 165–172.

52. Стешенко О. Д., Каленський О. В. Антикризове фінансове управління підприємством. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2016. Вип. 54. С. 362–367.

53. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 554 с.

54. Тимошенко О. В. Буцька О. Ю., Сафарі Ф. Х. Антикризове управління як передумова підвищення ефективності діяльності підприємства *Економічний аналіз*. 2016. Том 23. № 2. С. 187–192.

55. Троц І. В. Визначення поняття банкрутства та причини його виникнення у сучасних умовах розвитку. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. 2011. Вип. 5 (2). С. 221–228.

56. Тур О. В. Категорії криза і криза підприємств та фактори їх виникнення. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2013. № 51. С. 206–214.

57. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств : навч. посіб. Київ : МАУП, 2004. 328 с.

58. Фінансовий менеджмент навч. пос. / За заг. ред. І. О. Школьник, В. М. Кремень. Київ.: «Центр учбової літератури», 2015. 488 с.

59. Філіппова С. В. Нізяєва С. А. Управління ризиком вартості підприємства, як невід'ємна складова системи економічної безпеки в умовах невизначеності. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. Вип. 38. С. 124–128.

60. Чібісова В. І. Методи оцінки і прогнозування банкрутства підприємств. *Економічні науки*. 2012. Вип. 22 (2). С. 389–394.

61. Чорненька О. Б. Управління заборгованістю як фактор забезпечення економічної безпеки підприємства. *Наукові записки*. 2017. № 1. С. 170–178.

62. Швець Ю. О. Конєв В. В. Антикризове управління на промислових

підприємствах: сутність, особливості здійснення, моделі в умовах кризи. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 3. С. 55–62.

63. Шевцова О. Й. Антикризове управління щодо системи фінансового менеджменту підприємства. *Вісник Дніпропетровського університету. Сер. : Економіка*. 2013. Т. 21, Вип. 7(4). С. 132–136.

64. Шершньова З. Є. Антикризова програма підприємства: методичні основи розробки та організація виконання.: URL: [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2010_2_1/140–144.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2010_2_1/140-144.pdf) (дата звернення: 26.10.2019).

65. Шлапак А. В. Діагностика кризи методами фінансового аналізу. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24 (6). С. 319–325.

66. Altman E. Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. *Journal of Finance*. 1968. Vol. 23, № 4. P. 589–609.

67. Barton L. Crisis in organizations: Managing and Communicating in the Heat of Chaos. Cincinnati, OH: South-Western Educational Publishing, 1993. – 256 p.

68. Beaver W. Financial Ratios as Predictors of Failure. *Supplement to Journal of Accounting Research*. 1966. 4. P. 71–111.

69. Begley J. Ming J., Watts S. Analysis of Altman's and Ohlson's *Review of Accounting Studies*. 1996. P. 25–38.

70. Crisis management. Mode of access: URL: World Wide Web: http://www.lancsresilience.org.uk/Documents/Bcm/London_Chamber_of_Commerce.pdf (дата звернення: 01.11.2019).

ДОДАТОК А

Баланс (Звіт про фінансовий стан) підприємства ТОВ «Онiкс»
на 31 Грудня 2018 р.

Актив	Код рядка	На початок звітнього року	На кінець звітнього періоду
1	2	3	1
I. Необоротні активи			
Незавершені капітальні інвестиції	1005	-	-
Основні засоби:	1010	121,9	132,6
первісна вартість	1011	137,7	183,7
знос	1012	15,9	51,1
Довгострокові біологічні активи:	1020	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	121,9	132,6
II. Оборотні активи			
Запаси:	1100	23,3	1,0
у тому числі готова продукція	1103	-	-
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:	1125	-	1,3
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	-	1,1
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	116,6	397,9
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	122,2	91,3
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-
Інші оборотні активи	1190	-	-
Усього за розділом II	1195	262,1	195,9
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття			
Баланс	1200	-	-
Баланс	1300	381,0	628,5
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1100	20,0	20,0
Додатковий капітал	1110	-	-
Резервний капітал	1115	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1120	310,0	568,7
Неоплачений капітал	1125	-	-
Усього за розділом I	1195	360,0	588,7
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення			
1595	1595	-	-
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-

Продовження Додатку А

1	2	3	1
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	1,9	5,1
розрахунками з бюджетом	1620	7,3	20,2
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	6,3	6,1
розрахунками з оплати праці	1630	1,1	1,6
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	7,0	6,5
Усього за розділом III	1695	23,9	39,8
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	381,0	628,5

ДОДАТОК Б

Звіт про фінансові результати підприємства ТОВ «Онікс»

Стаття	Код рядка	2018 р.	2017 р.
1	2	3	1
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	1211,8	1359,8
Інші операційні доходи	2120	6,0	26,6
Інші доходи	2210	-	-
Разом доходи	2280	1217,8	1386,1
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	-101,8	(818,9)
Інші операційні витрати	2180	-501,7	(272,9)
Інші витрати	2270		
Разом витрати	2285	-909,5	(1091,8)
Фінансовий результат до оподаткування (2280 - 2285)	2290	338,3	291,6
Податок на прибуток	2300	-37,3	21,5
Чистий прибуток (збиток)	2350	301,0	273,1

**Декларація академічної доброчесності
здобувача вищої освіти ЗНУ**

Я, Кардаш Валентин Васильович, студент 2 курсу, денної форми навчання, економічного факультету, спеціальності 073 «Менеджмент», освітньої програми «Управління фінансово-економічною безпекою», адреса електронної пошти _____,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Система раннього виявлення та подолання фінансової кризи на підприємстві ТОВ «Онікс»» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 12 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ Кардаш В.В.

Дата _____ Підпис _____ Северина С.В.